

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Andrija Marić, DiS

Bakalářská práce

Konstrukce národní identity v Černé Hoře

na příkladu rodiny Marič

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 19.09.2008

.....
podpis

Poděkoval bych moji rodině, že me podpořila a umožnila mi dělat tento výzkum. Děkuji paní PhDr. Mirjam Moravcové, DrSc., která byla mým tutorem po celé tři roky studia na této škole a paní Mgr. Hedvice Novotné za vedení moji práce

Obsah:

Úvod (Důvod práce)	5
Cíl práce	8
Definice pojmů.....	10
Jak uskutečnit cíle práce (metodologie).....	14
Definice „narativního interview“	17
Průběh a analýza narativního interview:.....	17
Otázka biografie.....	20
Reflexe vlastního výzkumu.....	21
Etika.....	22
Krátká novodobá historie Černé Hory.....	23
Statistika.....	28
Krátká historie rodiny Marič.....	30
ANALÝZY NARATIVNÍCH ROZHOVORŮ.....	37
Mihailo.....	37
Analýza u Mihaila.....	38
Identita u Mihaila.....	41
Ljiljana.....	43
Analyze u Ljiljany.....	44
Identita u Ljiljany.....	46
Branislava Vesa Marič (Kujovič).....	47
Analýza u Branislavy.....	49
Identita u Branislavy.....	51
Problematika insidera.....	55
Závěr	57

Literatura.....	60
Přílohy (rozhovory)	63

Úvod (Důvod práce)

Dlouho jsem uvažoval o tom, jaké si téma vyberu a co budu zkoumat. Chtěl jsem psát o něčem, co je mi blízko a co mi pomůže lépe poznat sebe. Přál jsem si, aby to bylo vázáno s Černou Horou, státem odkud pocházím.

Černá Hora je mladý samostatný stát, který jako takový existuje dva roky. Má poměrně stejnou rozlohu jako Středočeský kraj a přesně o půlku obyvatel míň. Je tam moře, spousta hor, jezer, řek a několik údolí. Lidí většinou žijí ve městech, i když do před pár desetiletí většinou žili ve svých vesnicích v horách. Města ve, kterých žijou jsou většinou malá a různorodá stejně jako tento stát. Na tomto území žijí nejvíc pravoslavní křesťané, muslimové a katolíci, je tam i něco málo reformistů. Většina obyvatelstva je stejného, slovanského původu a něco přes 5% jsou černohorští Albánci.

Před tisíc let se tento malý stát v západním Balkánu jmenovala Duklja a bylo to království, a jako každé království mělo dynastii, církvi a lid. Pár století potom královský titul ztratila, stal se součástí většího státu Srbského i přejmenovala se na Zeta. Bylo to knížectví a mělo dvě dynastie, který ji vrátili státnost. Potom v 15. století z východu přijíždějí Osmané, už Černohorci se svými vladaři přesouvají do hor, kde pořizují tiskárnu. Tam v dalších 400 letech budu bojovat s Osmany, Benátčany, Francouzy a Rakušany. Po dlouhých stoletích boju a utrpení v druhý půlce devatenáctého století Černou Horu znovu velké mocnosti uznávají jako samostatný stát. Po „vyhrány“ první světové války ona se stává součástí většího a silnějšího Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (Jugoslávie). V druhý světové válce se znovu ohlašuje její bojovnost za, kterou je odměněna jako rovnocenná republika v poválečný Jugoslávii.

Teď po víc než desetiletí válek a utrpení na prostorech bývalý Jugoslávie se Černá Hora znovu stala nezávislým státem. Tato samostatnost velkým částem obyvatelstva udělala radost a ty druhým velkým částem obyvatelstva udělala smutek. Radost byla zdůvodňovaná tím, že konečně máme svůj stát, že nám se bez Srbů bude vést lépe, že už skončíme s nacionalizmem, že brzy půjdeme do EU, že jsme pryč ze spolku který nefunguje, že jsme si zasloužili samostatný stát jak všechny ostatní republiky bývali SFR Jugoslávie atd. Důvody za smutek u druhých částem obyvatelstva byli, že my jsem Srbové a máme být ve stejném státě s Srbskem, že se nám povede hůř, že vládnoucí strana, která je pro-Černohorská chce samostatnost jen, aby mohla vládnout dál a dál, že se naše (Srbská) kultura ztratí a že nás (Srbové) Albánci a Muslimové převálcují, že o samostatnosti rozhodli menšinové národy (Muslimové a Albánci) který sem nepatří, že to je všechno podvod atd.

Z toho všeho výše uvedeného já mám jeden velký zmatek ve hlavě. Jak to že Černohorci jsou národ a jak to, že nejsou? Jak to, že někdo říká, že jsme Srbové a jak to že někdo říká, že nejsme? Jak to že, abys byl Chorvatem můžeš být jen katolického původu, a jak to, že abys byl Srbem musíš být jen pravoslavného původu, že třeba tomu, kdybys byl muslimem tak bys nemohl být ani Srbem ani Chorvatem? Podobných otázek, který mám je spousta a připadá mi, že se všechno vrtí kolem toho samého, kolem identity, národní identity.

Ve moji bližší rodině všichni cítíme být Černohorci , rodiče, sourozenci, strejda a teta s rodinami. Ale na příklad vzdálenější strejdi stejného příjmení a rodokmenu se svými rodinami se cítí být Srbové. Tak mi to přišlo zajímavé, jak to že jsme teď „my a oni“. Tak jsem se rozhodl zabývat se tou částí „my“, jelikož je mi bližší. Tak mě zajímalo, co se to stalo a jaké události měly vliv na vytváření

národní identity u rodiny Marič. Kvůli událostem, které se stali za posledních skoro 20. lety na území bývalé Jugoslávie, předpokládal jsem, že měli velký vliv na vytváření identity u každého. Tak jsem se rozhodl zjistit, jaký měli dopad tyto události na moji rodinu a její národní identitu. To všechno byl podnět k tomu, abych zjistil, co přimělo členy moje rodiny stát se Černohorci.

Cíl práce

Cíl této práce bude zjistit klíčové faktory při vytváření národní identity u třech členů rodiny Marič. Proč sebe identifikuji jako Černohorce a ne například jako Srba, což je případ u druhý část rodiny. Výzkumu se zúčastní tři členy rodiny Marič: moje babička Branislava, její dcera a moje teta Ljiljana a můj nejstarší bratr Mihailo.

Proč babička Branislava? Ona je nejstarším žijícím členem naší rodiny. Už osmdesátiletá paní zažila období před druhou světovou válkou, válečné a poválečné období bývalého státu a také posledních 20 let života prožívala intenzivně (měla spoustu rodiny ve Sarajevu). Jako žena s takovými životními zkušenostmi a osoba nejdéle nosící příjmení Marič ve rodině, které zdělila po svém manželovi a mém dědečkovi Jovanu Marič, by si měl najít město a uplatnění v tyto práci.

Druhá osoba, která se zúčastní mého výzkumu bude nejstarší dítě Jovana a Branislavy Marič, moje teta, Ljilina Bogičević (Marič). Je to žena střední poválečný generace. Narodena, vychovávána, vzdělána ve Jugoslávském socialistickém systému. Žila v něm 40 let, vdala se a porodila své tři děti. Jako taková myslím si, že má všechny předpoklady k tomu, aby nám něco prozradila o vlastní národní identitě a identitě ve rodině.

Jako třetí zúčastnění tohoto výzkumu bude můj nejstarší bratr Mihailo. On je nejstarším členem poslední generace Mariču. Je mu už třicet let a většinou svého života byl svědkem tranzice a radikálních historických událostech, které se stali v Černé Hoře, posledních letech dvacátého a za začátkem tohoto století.

Vybral jsem si každého člena z jiný generace, jelikož si myslím, že tak dostanu tři náhledy na národní identitu, který se navzájem budu doplňovat. Všechny vybraný osoby jsou nejstarší přestavitele svoji generace ve rodině. Každý z nich má rozdílnou životní dráhu a každý z nich dospíval v jiném historickém kontextu a jako takový dají svůj dopřínos k tyto práci.

Definice pojmu

Národ

Národ – pojem „národ“ používáme dennodenně, ale přesto neexistuje v tomto ohledu uspokojivá definice. Podle Gellnera ke stejnému národu patří lidé sdílející stejnou kulturu, přičemž kultura znamená soubor myšlenek, znaku, přestav, způsobu chování a dorozumívání. Objektivní definice národa je souhrn jeho vlastnosti jakými jsou: společná řeč, kultura, společné dějiny, náboženství a společný původ. Je zřejmé, že tato definice je nedokonalá. Srovnáme –li více objektivních definic, uvidíme, že u jednotlivých národů jsou možné různé kombinace jednotlivých faktorů. Subjektivní definice uvádí, že k národu patří ti, kteří k němu patřit chtějí. I Gellner uvádí protipól jeho uvedené „objektivní“ definice, tedy že dva lidé patří ke stejnému národu, když uznají jeden druhého za náležícího ke stejnému národu. Tedy člověk dělá národy. Tady by se také našli výtky. Například u Židů (původ). Přesto dnes převládá názor, že k definice národa patří subjektivní faktor, jelikož je zřejmé, že národ je vázán vědomím o národu, vědomím soudržnosti.

Podle Gellnera jsou národy nahodilosti a nikoliv všeobecnou nutností, totiž neexistují ve všech dobách a ve všech okolnostech.

Také Miroslav Hroch pojem národ nepovažuje za „věčnou“ kategorii, jak jej věděli vlastenci minulého století, nýbrž jako výsledek dlouhodobého a komplikovaného historického procesu. „utvářel se jako velká sociální skupina, jejíž příslušníci byli spjatí kombinací několika druhů vztahů a vědomím trvalé sounáležitosti (národním uvědoměním), přičemž se některé vztahy rodily po celá století a měli tedy jakýsi „primordiální“ charakter. Jazykové, kulturní, politické, náboženské, hospodářské, teritoriální a jiné vztahy mohly být, podle Hrocha, u

různých národů rozdílně kombinovány a byly vzájemně zastoupené. Rozhodující, podle něj, bylo, že tyto vztahy byly uvnitř skupiny intenzivnější, silnější než vztahy „vnější“, tj. vztahy k realitě ležící mimo skupinu.

Identita

Podle Peter I. Berger a Thomas Luckman, fenomenologická analýza každodenního života, či spíše subjektivního prožívání každodenního života, zamítá jakékoli příčinné či genetické hypotézy, stejně jako domněnky o ontologické podstatě analyzovaných jevů.

Podle něj realitu každodenního života vnímám jako realitu uspořádanou. Její jevy jsou předem sestaveny do vzorců, jež se zdají být na mém vnímání nezávislé a jež na mé vnímání působí. Realita každodenního života se podle Bergera zdá být předem objektivizovaná. Jazyk užívaný v každodenním životě mi neustále poskytuje nezbytné prostředky k objektivizaci a stvrzuje existenci řádu, v jehož rámci tyto objektivizace dávají smysl a v němž můj každodenní život pro mě má význam.

„Společnost je výtvořem člověka. Společnost je objektivní realitou, člověk je výtvořem společnosti.“¹

Jazyk sdílení zkušenosti objektivuje a v rámci jazykového společenství je zpřístupňuje všem, čímž se stává jak základem, tak nástrojem sociální zásoby vědění. Podle Bergera a Luckmana Jazyk objektivizuje svět a přetváří neustále plynoucí zkušenost do soudržného řádu.

¹ P. I. Berger a Th. Luckmann, Sociální konstrukce reality, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999, str. 64

Hylland Eriksen říká, že lidé si nevybírají své příbuzné, nemohou se zbavit svého dětství a zapomenout vše, co se v tomto vnímavém věku naučili. To všechno jsou součástí identity, který si člověk nevybírá a jež jsou implicitně přítomny. Lidé s k nim vztahují reflexivně, ač činí tak v rámci, který si nezvolily. Podle něj politika identity není pouhou reakcí na globalizaci a modernizaci, ale zvláštním případem něčeho obecnějšího, a to zejména kolektivní identity zakořeněné ve osobních zkušenostech.

Jak můžeme interpretovat vztah, který mezi identitou a jednáním existuje? Podle Hamar jede o jednosměrný vztah. Teze, podle které osobní identita vede určitému jednání, k provádění specifických společenských praktik, je pouze jednou stranou mince. Osobní identita se vytváří na základě interpretace reflexe minulých jednání a zkušeností. Jednání a zkušenosti vedou k identitě stejně, jako to platí obráceně.

Podle Hamar, identity lze nacházet vždy ve nějaké konkrétní sociálně-kulturní situaci, a protože hranice těchto situací jsou proměnlivé, a ani od dvou velice podobných identit nelze bezpečně očekávat stejné sociální jednání.

Podle dnes již „klasické“ teorie George Herberta Meada se identita vyvíjí: „při narození nejprve není k dispozici, vzniká ale uvnitř společenského procesu zkušeností a činností, vzniká v jedinci jako výsledek vztahu k tomuto procesu jako celku a jeho vztahu k ostatním jedincům uvnitř tohoto procesu“ (Mead 1968, 177)².

Vyprávěné životní příběhy, podle P. Alherta, jsou obzvlášť vhodné ke sledování procesu konstrukce identity, neboť v biografické reprezentaci sebe

² Peter Alheit, Identita nebo "biograficitá"? Koncept vývoje identity ve světle biografických bádání v oblasti věd o vzdělávání, Biograf číslo 29, Praha 2002, str. 29.

samých pozorujeme na jediné straně proces internalizace žitého světa v průběhu socializace, tedy „vnější utváření“ identity, a na druhé straně pozorujeme zařazení biografických zkušeností do stávajících stavů vědění – tedy „vnitřní“ výstavby identity. Máme tedy přístup ke konstrukci vzoru zkušenosti a zpracování, které jsou využívány ve stávající i budoucí orientaci v sociálním světě. Na základě toho lze na biografické sebe-prezentace pohlížet jako na nezbytné a neustálé opakované pokusy „soběsamému a ostatním explicitně říct, kdo jsme, kým jsme se stali a jaké máme zkušenosti“ (F-R.1995b). v tomto kontextu přesahuje chápání identity představu hotového bytí (So-Sein), prezentovanou ve statických konceptualizacích, protože právě ve biografickém vyprávění je zřejmé, že vyprávěč nedisponuje žádnou jednou pro vždy pevně danou identitou, ale naopak je nadále průběžně zaměstnán vytvářením identity na stále nových úrovních.

Podle Alheita, jiné referenční rámce, které vytváření identity nestaví do středu svého pozorování, požívají pojem identity zpravidla k popisování stavu jedince (pocit-já) nebo skupiny (pocit-my), a identity má tak spíše statický charakter. „Identita je odpovědí na otázku: „kdo jsem?“ (aspekt osobní, případ já-identity) a „ke komu patřím?“ (aspekt sociální, národní nebo kulturní identity)³. Vývojový charakter identity, který lze uchopit pouze ve časové perspektivě, tedy biografický, zastává při tomto způsobu chápání potlačen. Ficher-Rosenthal kritizuje koncept identity, které se soustřeďují stav „být“ nebo „mít“ a navrhuje nahradit identitu otevřenějším procesním konceptem biografie.

Podle Alheita, identitu lze v biografických odhalit také jako „vnitřní (významovou) strukturu“, jako generativní princip utváření a zpracování

³ Peter Alheit, Identita nebo "biograficita"? Koncept vývoje identity ve světle biografických bádání v oblasti věd o vzdělávání, číslo 29, Praha 2002, str. 29.

životních událostí a zkušeností. Identita je v této perspektivě identitou biografickou, je k dispozici k vlastnímu životnímu příběhu, které je stále znovu konstruována v procesu zpracovávání zkušenosti a současně je vždy znovu stabilizována.

Nepochybným doplněním „klasického“ konceptu je zjištění, že identita je ve vyprávění životních příběhů rekonstruovatelná jak ve formě přepisování v jednom okamžiku, tak v časově vývojové dimenzi. Respektování identity v perspektivě životních příběhů znamená především snahu uchopit každé individuální a sopečensky konstruované biografické nastavení zkušenosti, flexibilní biografickou „vlastní logiku“ života.

Jak uskutečnit cíle práce (metodologie)

Tato práce se bude zakládat na narativních výkazů zúčastněných výzkumu a případně tam kde bude třeba použijí polustrukturovaný rozhovor.

Chtěl bych ještě zdůraznit, že narativní konstrukce černoorský identity není tématem mojí práce, ale že by to měli být především Černoorci (členy rodiny Marič), kteří narativně konstruují své identity. Sledování narativní konstrukce je cestou, jak se o současných černoorských identitách něco dozvědět. Tady bych chtěl využít možnosti získat představu o tom jak se Marič stal Černoorcem v partikulárním sociálně-kulturním kontextu, v tomto našem případě konkrétně v partikulárních životních příbězích.

„Na základě teorií narativní konstrukce reality a / či identit můžeme tvrdit, že harmonizace diskursivních pozic subjektu a rozlišných podob identifikace s těmito

pozicemi se odehrává ve vyprávěném životním příběhu.“⁴ Podle Hamar, osobní identita se formuje v nepřetržitém procesu narativního zvýznamňování naší fragmentované, náhodilé a chaotické minulosti. „Autobiografie a situační vyprávění (neboli příběhy, nezahrnují celou životní dráhu, ale reflektují o dílčích událostech), reprezentují a konstruují osobní identitu tak, že jisté události a zkušenosti reinterpretovali v kontextu celého životního příběhu.“⁵

Hamar Nora uvádí ve svém článku, že podle Ricoeurovy teorie narativní identity významuplný život individui i kolektivu ten, jež aspiruje na koherentní příběh s vlastní zápletkou: s rozpoznatelným začátkem, středem a zakončením. Takže vytváří-li si člověk ze svého života takový příběh, jako koherentní a smysluplný celek, počíná si, jako kdyby byl „sám sobě historikem“. Podle tohoto určení, v rámci první úrovně integrace se tak nabírají a seřazují elementy minulosti od chronologického sledu na základně pořadí jejich konání – jde o proces tvorby chroniky. Následuje transformace kroniky do příběhu, v rámci čehož se na elementy na elementy minulosti přihlíží z určitého pohledu a stanovuje se mezi nimi určitá hierarchie významnosti. Jedna událost již nebude jako druhá, nýbrž budu nositeli různých významů a akcentů podle toho, zda fungují v daném příběhu jako události otevírající, vypravující nebo uzavírající. V tomto smyslu lze tvrdit, že vykládat životní příběhy neznámá jednoduše reprezentovat identitu, nýbrž pomocí narativní struktury poskytnout vykládanému význam. Osobní identita je tedy nalezena a vynalézána zároveň.

⁴ Nóra Hamar, Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit, Biograf číslo 27, Praha 2002, str.35.

⁵ Nóra Hamar, Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit, Biograf číslo 27, Praha 2002, str.36.

„Tvorba životního příběhu je připodobitelná procesu narativní konstrukce historické minulosti.“⁶ Narativní forma reprezentace je tady chápána jako transformace minulých událostí do příběhu, podle Hamar, do diachronické struktury se začátkem, středem a zakončením, jež naplňuje podstatné události významem. Vědění, jež se popisované události dívá s určitým časovým odstupem, je s to podat prostřednictvím integrace časovosti zprávu v takové podobě, jež by pro současníky byla nemožná.

Životní příběhy nejsou tedy jenom mimetickou reprezentací identity a života jedinců, ale současně také jejich interpretací a konstelací. Z hlediska výše popsané teorii narativní konstrukce identity se osobní identita jedinců neformuje jenom v událostech a ve zkušenostech, ale také ve samotném vyprávění.

Hamar uvádí, že na základě Ricoeurových myšlenek, můžeme říct, že v životním příběhu vzniká díky jeho inovačnímu charakteru nová shoda s organizací události a zkušenosti. Nová významová shoda ve smyslu významuplného životního příběhu vzniká díky narativní struktuře, jež úroveň událostí a zkušeností integruje zápletkou. Takováto zápletková se objevuje také ve životních příbězích. Podle Hamar, ona se vztahuje nejčastěji k popisu životní dráhy na základě určitým způsobem významované změny osobní identity či identifikace určitými kategoriemi.

⁶ Nóra Hamar, Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit, Biograf číslo 27, Praha 2002, str.36.

Definice „narativního interview“

Shutze nazývá narativní interview zvláštní formou otevřeného či hlubokého rozhovoru. „V narativním interview je informant povzbuzován k tomu, aby ve spontánním vyprávění zprostředkoval, spolu se osobními životními prožitky, i kolektivně-historické biografické události d jejich konkrétními situačními průběhy.“⁷ Pojmem spontánní vyprávění, podle Schutze, předpokládá, že se informant na vlastní interview a jeho téma nějak systematski nepřipravuje, nenacvičuje usní ani písemné formulace. Je možné, zvlášť u mého případu, že se příběhy obsažené v narativním interview byli vyprávění už dříve, v jiných souvislostech; během narativního rozhovoru se však informant skrze „nový způsob“ hodnocení aspektů vyprávěného příběhu „pokouší znovu nastolit bezprostřední propojení mezi samotným vyprávěním a procesem vzpomínání a vrstvením prožitků. V dynamickém proudu spontánního vyprávění dohází ke znovuoživení proudu vlastních prožitků a – do současnosti transportovaného – vrstání zkušenosti, tady spočívá cíl narativního rozhovoru.

Průběh a analýza narativního interview:

Výzkumník předpokládá svému informantovi téma, které je předmětem jeho vědeckého zajmu. Musí dostatečně jasně objasnit smysl rozhovoru a pomoc informantovi získat pocit, že vedení rozhovoru má nějaký smysl. Výzkumníková úloha spočívá ve podpoře a povzbuzování informanta.

Začal – li informant jednou vyprávět a je-li právě ve první, monologické fázi svého vyprávění, nesmí výzkumník provádět žádné tematizující intervence.

⁷ Fritz Schütze, *Narativní interview ve studiích interakčního pole*, Biograf číslo 20, Praha 1999, str.33

Během první fáze vyprávění podporuje výzkumník vyprávěčskou aktivitu, která je až do konce této vstupní fáze komunikačně monologická, ne však monologická ve komunikační fázi.

Po první fázi výzkumník se může stát opět aktivním. Umění výzkumníka v první fázi kladení otázek spočívá v tom, že pokládá jen ty otázky, které mohou nápomoci k rozluštění dílčích částí příběhů nebo k vyprovokování dalšího vyprávění. Je vhodné omezit se z počátku na ty otázky, které mají schopnost iniciovat další vyprávění. Tak na příklad poté, co je vyčerpaná tematická oblast vyprávění, které je aktualizováno narativizujícími otázkami, žádá výzkumník informanta o popisnou charakteristiku aktérů jeho příběhu, o charakteristiku příslušného sociálního rámce, a také jak to vypadá současně.

Až po vyčerpání primárního narativního potenciálu daného tématu je úkolem výzkumníka nakládat s argumentativními a popisnými aktivitami informanta zdrženlivě. V kombinaci s kontexty zabudovanými ve vyprávění jsou v rámci výzkumného procesu předmětem analytického zájmu právě tyto popsané teoretické pasáže, které během svého vyprávění informant formuluje.

Narativní interview bývá zaznamenán na magnetofonový pásce, ve mém případě na mp3 přehrávači, a poté bývá přesně přepsané na základě formální struktury vyprávění.

Je důležité se uvědomit, že dynamika průběhu vyprávění napomáhá překonat bariéry vzpomínání, odhalit a extrapovat neuplné vzpomínky. Umožňuje navíc doplnit výchozí bod zážitku a hodnotící perspektivy ostatních aktérů, se kterými byla interview provedena. Je důležité zdůraznit, že to, co na začátku bylo v paměti stále stále ještě difúzní a kognitivně neuchopené, se ve průběhu

vypravování (a skrze teoreticko-argumentativní komentáře, které se ve něm vyskytují) částečně postupně zprůhledňuje a uspořádá.

Dalším poznávacím záměrem narativního interview by mělo být rozpracování vnitřních souvislostí mezi fázemi a vlastnostmi jedinečných (individuálních nebo kolektivních) procesu. Zdůrazňuje se tak procesní struktury mechanismy týkající se identit individuálních nebo kolektivních sociálních jednotek (od Já-identitě k My-identitě). Dokonce jsou zviditelněny biografické historické zvláštnosti, principy a podmínky jejich rozvoje, nebo naopak jejich omezení a případná narušení.

Poslední typem poznatků, které se snaží výzkumník získat prostřednictvím narativního interview, podle Fritz Schultze , je objevování a rozpracovávání strukturálních mechanismu rozvoje nebo narušení sociálních procesů a základních variant jejich kombinací. Jako na příklad u jednotlivých případů.

Dynamika vzpomínání ve spontánním vypravování narativního rozhovoru alespoň částečně překonává biografické a kolektivně-historické tendence vytěsňování a jim odpovídající překážky sebe uvědomování. „Výzkumník má tedy k dispozici jen nepřímou prezentaci prožitku a rekapitulace zkušenosti ve které dynamika vyprávění (intenzita a vehementnost podání) výrazem snahy překonat bariéry vzpomínání i prezentace. Proces analýzy transkriptů může být proto úspěšný jen při pozorném a pečlivém zohlednění formálního „jak“ celého vyprávění.“⁸(47)

V průběhu analýzy narativního interview se výzkumník má pokusit sledovat textuálně manifestovaný vnitřní proud povídání a vzpomínání, postupného sebe-

⁸ Fritz Schütze, Narativní interview ve studiích interakčního pole, Biograf číslo 20, Praha 1999 str. 47

uvědomování a jeho stylistického ztvárnění, ale všímá si také „neuspořádanosti“ vzpomínek jejich problematického stylistického utváření.

Podle Schutze, výzkumná logika, která stojí bezprostředně za konkrétními pracovními kroky analytického zpracování empirického materiálu narativních rozhovorů, je logikou abduktivní. „abduktivní způsob pozorování spočívá ve vyhledávání a vysvětlování obecných vlastností, tzn. souvislostí procesů a jejich mechanismů, a slouží k odhalování vzorců, které stojí v pozadí všech těchto procesů a mechanismů. Cesta k získání poznatku začíná teoretický vágním předpokladem intuitivního porozumění nějakému vztahu a příslušnému problému“

9

Otázka biografie

Podle Fischer -Rozenhala, dnešní biografie má mít povahu diskursivních, interpretativních výtvorů, a to primárně v komunikačních procesech, sekundárně v procesech psaní. Pojem biografie vyjadřuje popis, který se rodí na základě sebe- pozorování a který strukturuje život individua před a po nějaký události. Podle něj, interpretační postupy, jež orientují self v životním čase a uprostřed sociálních změn, můžeme nazvat „biografickou prací“. Právě biografická práce umožňuje problémům sociální integrace a sociálního řádu (podle Fichera- Rozethala, problémy, který mají zásadní důležitost pro modernitu) formulovat jak ve termínech individua, tak společnosti.

„Biografie jako sebeprodukcující, autopoietická struktura a biografická práce jako sociální činnost nabízejí síť možných interpretací světa a osobní zkušenosti – síť versus nepřináležení. Biografie umožňuje – pokud jede o skupinovou

⁹ Fritz Schütze, Narativní interview ve studiích interakčního pole, číslo 20, Praha 1999, str. 50

identifikaci – neduální vztah, jimž se člověk může identifikovat a zároveň neidentifikovat s určitou skupinou, národem nebo kulturou. Souhlas nebo nesouhlas je tak možné rétoricky artikulovat, aniž by přitom bylo nutné jednou provždy stát jen na jedné straně barikády. Začíná být možné vyprávět ucelený příběh jako sdílenou historii, která v sobě zahrnuje různé způsoby identifikace se světem v různých okamžicích určitého života. Biografie podle Fischer-Rozenthal, reflektuje dějiny společnosti, ve které člověk žije, a současně i jeho život tak, jak je žit. Konstruováním biografie může člověk přijít na to, kým se stal. Rekonstrukcí takových procesů generuje biografický výzkum znalosti o jednotlivcích a společnosti.“¹⁰

„Biografie je relační pojem. Přestavuje síť událostí a možností, které se v průběhu života neustále hromadí a které jsou průběžně interpretovány.“¹¹

Reflexe vlastního výzkumu

Ve svém výzkumu jsem udělal narativní rozhovory s třemi osobami: s moji babičkou Branislvou Marič, 80 let, důchodkyně, s moji tetou Liljanou Bogičević (původně Marič), 58 let, lékařka, a s mým nejstarším bratrem Mihailem Maričem 30 let, tlumočnick. Tyto tři osoby jsem vybral, jelikož jsou nejstarší ze své generaci ve rodině Marič.

Narativní rozhovor s moji babičkou Branislvou se uskutečnil začátkem ledna 2008, v jejím bytě v Podgorici, kde bydlí s mladším synem Milanem (elektro

¹⁰ Wolfram Fischer-Rosenthal, Problémy s identitou: Biografie jako řešení některých (post)moderních dilemat, Biograf číslo 12, Praha 1997, str. 13

¹¹ Wolfram Fischer-Rosenthal, Problémy s identitou: Biografie jako řešení některých (post)moderních dilemat, Praha číslo 12, Praha 1997, str.9

ing. 50let) a jeho čtyřčlennou rodinou. Rozhovor trval přes 5 hodin, začal v 16h, hodinu po společném obědě. Po celou dobu rozhovoru jsme byli sami ve domě.

Narativní rozhovor s tetou Ljiljou se uskutečnil začátkem května, po šesté hodině večerní, u něj v bytě v Podgorici, v pokoji její nejstarší dceři, kde nás nikdo nerušil. Bydli společně se svoji pětičlennou rodinou. Vyprávění trvalo přes 3 hodiny.

Narativní rozhovor s mým nejstarším bratrem Mihailem se odehrál u nás doma v Podgorici, v jeho pokoji, koncem dubna, v poledních časech. Rozhovor trval přes tři hodiny.

Veškeré vyprávění a rozhovory jsem nahrával na mp3 přehrávači. Všichni tři vyprávěče byli před tím seznámeni se záměrem výzkumu. Také všechny rozhovory měli plynulý průběh bez větších přestávek. Musím ještě dodat, že babička občas odbočovala v vyprávění ve smyslu, jestli se chci najíst, jestli mam hlad, jestli je mi zima atd. Tak během vyprávění vypekla pitu a štrudl.

Po důkladní analýze narativních výkazů (viz. Přílohu) následoval polustrukturovaný rozhovor, který se všemi třemi zvláště uskutečnil v druhý půlce května. Tehdy jsem označil témata polustrukturovaného rozhovoru. U všech třech jsem se zaměřil na devadesátá léta a na vliv události na nich, jejich stav jako osoby a stav rodiny. Každý rozhovor celkem trval kolem hodiny.

Po těchto polostrukturovaných rozhovorech jsem sepsal selektivní protokol, přepisoval do písemní formy jen určité pasáže, které mě zaujaly a zbytek nechal na nahrávce. Potom proběhla analýza témat, které vlastně jen potvrdila původní výkazy a to, co z nich plynulo.

Etika

Všichni tři zúčastněny výzkumu souhlasili s pořizováním rozhovoru, s jejím sepsáním a překladu do češtiny. Také souhlasili s uváděním jejích osobních údajů v plné šíři.

Krátká novodobá historie Černé Hory

Po vstupu do první světové války v roce 1914, Černá Hora bojuje s velkými straty proti mnoho většímu a silnějším nepříteli. Tehdy pomohla Srbský armádě, aby se přesunula přes Albánii na ostrov Korfa. Brzy poté začátkem roku 1916 kapituluje a král Nikola Petrovič prchá se svoji rodinou do Itálie. V roce 1918 bývá osvobozena a kontroverzním zasedáním Podgorického parlamentu (podgorička skupština) bývá připojena novoformovanému státu Království Srbů Chorvatů a Slovinců (podějí Království Jugoslávie). S ohledem na dominantní místo na srbské-chorvatského konfliktu v jugoslávské politice, téměř žádná pozornost nebyla daná k rozvoji Černé Hory mezi světovými válkami. Hospodářský rozvoj, včetně zahraničních investic, mihuly Černou Horu. Žádné nové železniční koleje, kromě malý těžby nerostliných surovin a pár lokálních cest, během meziválečný doby se tam nic nepostavilo. Rozvoje přístavu v zálivu Kotor byl do značné míry omezeno na vojenská zařízení, podobně, podle slov jednoho historika, Bar a jeho přístav v roce 1938 byl "velmi malý význam".

Téměř všechny ukazatele hospodářského vývoje říkání, že Zetská bánovina (guvernéra v meziválečné Jugoslávii, která zhruba odpovídá dnešnímu území Černé Hory) byla nejhůře rozvinutá bánovina společně s Vardarskou bánovinou (zahrnující části Makedonie). Černá Hora je nejvýznamnějším vývozu v tomto období byl pravděpodobně emigrantů.

Nicméně je také důležité podotknout, že Komunistická strana prosperoval až v marginalizovaných oblastech, jako je Černá Hora, jako se stalo v těchto velkých průmyslových center jako Záhřebu a Bělehradu.

Den po stanovení a podepsání železného paktu, 6. 04. 1941 německé letectvo zahajuje útok na Jugoslávské Kralovství. Armády nacistického Německa a fašistické Itálie, podporovány fašistickým albánští, maďarskými, rumunskými trupama utočí na Jugoslávii. Po dobití Jugoslávie pod Italský okupanty bývá vytvořen malý loutkový stát. Tomto státu patřila skoro celá část dnešní Černé Hory a celé území Sandžaku. Boku Kotorskou přivlastnila Itálie a území Skadarského jezera bylo připojeno novonastalemu státu Velký Albánii.. Během několika málo měsíců spontánní ozbrojeného odporu začala. To bylo rozděleno do svého cíle a věrnosti mezi komunisty a jejich sympatizanti a noncommunist *bjelaši* (obhajuje svazku se Srbskem). Současně některé černoorské nacionalisty (*zelenaši*), zklamán tím, zkušenosti ze sjednocování, podporované italskou správou. Tento místní konflikt byl brzy proloukla do širšího jugoslávské zápasu. Místní pevnost strana dala komunistům účinnou základnu v Černé Hoře. Kromě toho odlehlé oblasti a těžký terén byl důležitým útočištěm pro Tita a jeho Partyzánské síly během nejtěžších etap jejího boje, a Černá Hora se stala poměrně bezpečné útočiště po pádu z Itálie. Osvobozenecká tradice národa se zviditelnila skrze partyzánské národní povstání proti okupantovy 13.06.1941. Toto povstání po počtu zúčastněných a síly představuje jedinečný příklad v Evropě. Toto povstání a budoucí boje černoorských partyzánů dalo obrovský přínos celkovému antifašistickému boji v Jugoslávii. Během II světové války ve Černé Hoře působí silné četnické hnutí generála Dražy Mihajloviče. Na začátku války toto hnutí bojovalo o osvobození Jugoslávského království, aby brzy poté změnilo svůj účel boju na vytvoření nového státu Velkého Srbska. Tomto novonastalém státu měla patřit i Černá Hora.

Po kapitulaci Itálii v roce 1943, Němecy síly okupují Černou Horu. Během odstupu Itali berou sebou velké množství pokladu z Černé Hory.

Antifašistické hnutí v roce 1944 obnovuje statno-právní status Černé Hory. Skoro 10% obyvatelstva Černé Hory bývá zabito ze strany okupantských vojsk a také ze strany domácích nacionalistických a fašistických formací. Černá Hora se stává jednou ze šesti republik Demokratické Federativní Jugoslávie Josipa Broze Tita.

Černohorci na 'tradiční Pan-Slavism a zdědil odvahu se jim přirozenými spojenci s komunistickým projekt sloučení s Jugoslávií. V důsledku toho se po válce mnoho Černohorců ocitlo na vysokých pozicích ve vojenské, politické a hospodářské správě, na rozdíl od své dřívější marginizace. Z podobného důvodu, z Pan-slovanských ideálů, bylo částečně zodpověděno pro velký počet Černohorců, kteří stranili Stalinovi ve sporu mezi ním a jugoslávským vedením. Tito lidé zaplatili za svou věrnost v následných čistkách zejména v roce 1948 po nechvalně známé 'Usnesení Inforbiro'.

Komunistické strategie pokusu o sjednocení Jugoslávie přes federální struktury, vyneslo Černou Horu do postavení republik. Díky tomu všemu Černá Hora se stala pravidelnými příjemci velkého množství federální pomoci, která umožnila, že poprvé v své historii na plno vstoupí do procesu industrializace. Navzdory snaze rozvíjet Nikšič prostor jako centrum pro těžbu bauxitu a výroby oceli, hospodářský pokrok byl stále bráněn především republikou marginality na komunikační síti federace. To nebylo až do 1980s, že černohorské pobřeží se objevil jako důležité turistické oblasti.

Na rozklad v jugoslávské federace po roce 1989 v Černé Hoře doleva prudce nejistou pozici. První demokratické volby v roce 1990 se vrátil do reformované Ligy komunistů k moci. Přidala se k Srbsku, které usilovalo o zachování federace. Tato skutečnost nastartovala v roce 1992 vznik "Třetí Jugoslávie," federální republika složená pouze z Černé Hory a Srbska. Na druhé straně, „v roce 1989 ostatky krále Nikoly I Petroviče a dalších členů bývalé královské rodiny byly vráceny do Černé Hory, které mají být reentered s velkou slavnost v Cetinje.“ „To svědčí o přetrvávající síle smysl rozlišovací černoohorské identity byl současně provázen živou kritiku vedení války v Bosně a Hercegovině.“
Kromě toho, OSN hospodářské sankce proti Jugoslávii (1992) Černá Hora vážně poškozeny, zejména tím, že bývá zničen cestovní ruch.

Po krizi a rozpadu SFRJ, Černá Hora zesílila vztahy s Srbskem pod záminkou, že chce zabránit rozpadu SFR Jugoslávie. V roce 1992 Republika Srbsko a Republika Černá Hora formují stát Svazová Republika Jugoslávie. V roce 1991 černoohorské jednotky Jugoslávské Národní Armády okupují a bombardují Dubrovnik (Chorvatsko). Důvodem mělo být hranice dvou států v na konci Boky Kotorský (poloostrov Prevlaka). Status Prevlaky dodnes nebyl do konce vyřešeny.

V roce 1992 byl uskutečněn referendum, který měl rozhodnout o budoucnosti Černé Hory. Dvě třetiny voličů vzšlo na volby. 92,96% zúčastněných voličů bylo pro formování Sátu společně se Srbskem. Tehož roku byla donošena nová ústava, která změnila název služebního jazyku z Srbo-chorvatský na Srbský jazyk ijekavského neřečí. Došlo i k změně státní vlajky, z ní totiž byla vymazaná hvězda.

V roce 1996 končí válka v Bosně a Hercegovině Dejtonským mírem. Od samého začátku konfliktu v BiH Černohorská vláda v rámci SR Jugoslávie a přijímá spolupracovala s vládou takzvané Republiky Srbské (deportace bosensťích Muslimů z území Černé Hory, vojenská a lidská pomoc Srbům ve Bosně itd.)

V roce 1996 dochází do rozkolu mezi černohorským prezidentem Momirem Bulatovičem a jeho premiérem Milom Djukanovičem. Milo Djukanovič opouští politiku Miloševiče, kterou nadále zastupuje Bulatovič i a otáčí se Evropě. Djukanovičeva frakce vítězí na volbách v roce 1997, což znamenalo poraz pro-miloševičovi politiky v Černé hoře.

Koncem března 1999 začíná NATO bombardování SR Jugoslávie, které trvá přes sedmdesát dnů. V tomto bombardování, díky její proti-miloševičské politice, černohorské území bývá bombardovaná mnohem míň než Srbsko a Kosovo.

Říjnu roku 2000 dochází k politické změně v Srbsku. Miloševič bývá přinucen, aby odstoupil kvůli tak zavane Bagr revoluci.

Dvá roky po pádu režimu Miloševiče dochází ke změně. Mění se ústava SR Jugoslave. SR Jugoslavie se už jmenuje Državna zajednica Srbsko a Černá Hora a ze států se stává konfederace.

Na referendu 21. Května 2006 55,5% Černohošťích voličů voli pro nezávislou Černou Horu. Černá Hora se stává nezávislým státem.

STATISTIKA

V roce 1948 podle spočítání obyvatelstva v Černé Hoře žije 377 009 obyvatel:

Černohorců 342 009 (90.67%)

Albánců 19 425 (5.15%)

Chorvatů 6,808 (1.8%)

Srbů 6.707 (1.78%)

Po druhé světové válce

Společně s změnou názvu celého státu v roce 1953 z Federativní Národní Republika Jugoslávie do Socialistická Federativní Republika Jugoslávie, z jména Národní Republika Černá Hora se přejmenovala do Socialistická Republika Černá Hora.

Počítání obyvatel z roku 1953 v Černé hoře žilo 419 873 obyvatel

Černohorců 363 686 (86.62%)

Albánců 23,460 (5.58%)

Srbů 13 864 (3.3%)

Chorvatů (2.34%)

Jugoslavců 6 412 (1.53)

V roce 1961 v Černé hoře žilo 471 894 obyvatel

Černohorců 383 988 (81.37%)

Muslimů 30,665 (6.5%)

Albánců 25.803 (5.47%)

Srbů 14 087 (2.99%)

Chorvatů 10 664 (2.26%)

Jugoslavců 1 559 (0.33%)

Federální ústava SFRJ z roku 1968 a 1974 velice zvýšila autonomii všech republik a tím pádem i autonomii Černé Hory.

V roce 1971 Černá hora mívala 529 604 obyvatel

Černohorců 355 632 (67.15%)

Muslimů 70 232 (13.26%)

Srbů 39 512 (7.46%)

Albánců 35 671 (6.74%)

Jugoslavců 10 943 (2.07%)

Chorvatů 9 192 (1.74%)

Po smrti Josipa Broze Tita etnické tenze rostou na území SFRJ. Navzdory tomu v Socialistický Republice Černá Hora silný centralistický režim zůstává.

V roce 1981 v Černé Hoře žije 584 310 obyvatel

Černohorců 400 488 (68.54%)

Muslimů 78 080 (13.36%)

Albánců 37 735 (6.46%)

Jugoslavců 33 146 (5.67%)

Srbů 19 407 (3.32%)

Chorvatů 6 904 (1.81%)

V roce 1989 tělo zesnulého krále Nikole I Petroviče Njegoše, jeho manželky Mileny a jejich dvou potomků bývají přesunuta z Itálie do Černé Hory.

Před samým začátkem války bývá udělán poslední sčítání obyvatel v SFRJ. Tehdy v Černé Hoře žilo 615 035 obyvatel.

Černohorců 380 467 (61.89%)

Muslimů 89 614 (14.57%)

Srbů 57 453 (9.34%)

Albánců 40,515 (6.57%)

Jugoslavců 26 159 (4,25%)

Chorvatů 6 244 (1.12%)

Statistika z roku 2004 říká:

Černohorců 267 669 (43,16%)

Srbů 198 414 (31,99%)

Bošňaků 48 184 (7,77%)

Albánců 31 163 (5,03%)

Muslimů 24,625 (3.97)

Chorvatů 6,811 (1.1)

Jugoslavců 1,860 (0.3)

Krátká historie rodiny Marič

Jsou dva příběhy jaký je původ rodiny Marič. Podle jednoho pramenu Maričove pochází z malého městečka Bistrica 20km na sever od Podbišče, kde se dostihovali před cca 200 lety. Před stěhováním měli příjmení Rabrenovič. Rabrenoviči se údajně dostihovali do Bistricy před 500 lety z Mostaru (Hercegovina), a údajně pocházejí od uznávaného šlechtice a bojovníka proti Turkům Vejvody Hrabrena po kterém dostali příjmení.

Podle druhého pramene rodina Marič pochází z hory Durmitor (severozápad Černé Hory, nejvyšší hora v republice) a původně od rodu Tomičů, který tam údajně žijí od doby kdy se na Balkán usadili Slované (7. Století) .

Oba příběhy se shodují v tom jak nastalo příjmení Marič. Před více než 200lety jeden z předků zabil nějakého Turka. Ze strachu z krevní msty, aby se Turci nepomstili na dětech, se jeho manželka Mara s dětmi odstěhovala přes vesnici Žary do Podbišče, kde se na trvalo usídlují. Během stěhování , aby zavrhly stopy po sobě rodina si dala místo starého nové příjmení Marič po manželce Mary.

Vesnice Podbišče se nachází ve severní části dnešní Černé Hory vedla města Mojkovac. V ty době se do vesnice stěhovali rodiny, které uprchali před hladomorem, krevní mstou a po trestu ze strany černohorských vladařů (jako v případě rodiny Djilas, dědeček Milovane Djilase). Důvod byl ten že tato půda nikomu nepatřila. Byla to slabě obydlena oblast mezi Osmanskou říší a tehdejší Černou Horou, což znamenalo, že byli často na údaru muslimských nájezdů a armády.

Prvního předka, kterého se rodina Marič byl Krsman. On měl tři syny. Jeden se jmenoval Golub, o druhém se jen ví, že se odstěhoval do města Visoko v centrální Bosně a třetí se jmenoval Jovan. Jovan byl účastníkem mnohých bitev za osvobození Černé Hory, jako na příklad bitvy za osvobození města Nikšiče v roce 1877 (v městském kostele města existuje deska vojáků, kteří se bitvě zúčastnili a je tam i jeho jméno a původ). Byl obětí spiknutí jeho ženy a jednoho Turka, který za ní chodil a údajně chtěl jeho ženu a jeho poklad. Ve vesnici ještě dnes existuje legenda o jeho zakopaném zlatém pokladu. Neměl potomky. Jedí který měl potomky byl Golub, za něj se ještě dodnes váže legenda, že byl obrovský člověk (což je pravděpodobně, jelikož skoro všichni jeho potomci mají kolem dvou metru :-)).

Golub měl několik dcer, které se provdaly v kraji a syna Iliju, který zdědil jeho celý majetek. Ilija se narodil v roce 1864 a měl tři syny Mihaila, Jovana a Boška a šest dcery. Dvoje dětí zemřelo brzy po porodu. Byl velice uznáván ve vesnicích a kraji jako spravedlivý muž a znalec obyčejného práva. Říkají, že kdykoli se rozhodovalo o důležitých věcech ve vesnici lidé se ptali na jeho posudek. Kromě jiného za jeho rodinu se říkávalo, že je neokrasnější v kraji, tak si jeho manželka ráda a dlouho vybírala budoucí nevěsty pro syny.

Když začala druhá světová válka všichni tři syny a dvě dcery se jí zúčastnili jako partyzáni. Jelikož skoro celá vesnice měla někoho ve partyzánech, na začátku války všechny domy byli zapáleny ze strany Italský a Četnický armády. Dům Máriču nebyl výjimkou, hořel přes tři dny. Nový dům byl postaven na stejném místě až několik let po ukončení války. Nejstarší z bratru Mihailo hned po začátku byl odvezen do vezení a potom do koncentračního tábora na italském jihu. Tam zůstal do spojeneckého osvobození Itálie v roce 1943. Lodi byl s ostatními

Jugoslávskými spoluvězni přemístěn na ostrov Vis v Jadranu, kde se naházel hlavní velitelství Jugoslávských partyzánů. Válku nepřežil, padl v bitvě Desant na Drvar v západní Bosně. Jovan byl těžce zraněn granátem v jedné bitvě ve Srbsku a schodem okolností i s velkou dávkou štěstí byl převezen letadlem do spojenecké nemocnice v právě osvobozeném jihu Itálie, tam se uzdravoval rok, aby se po té vrátil na frontu konce roku 1944.

Kromě Mihaila válku přežili všichni členové rodiny. Ilija poté, co provdal skoro všechny dcery, kromě Novky, umírá přirozenou smrtí v roce 1948. Rok před tím se Jovan ženil s Branislavou Kujovič v Kolašině, kde i zůstává žít v jejím rodičovském domě. Nejmladší z bratrů Boško se o několik let později ženil s Olgou Blažević, narozenou v Podbišči ale původně Dalmatinkou. S ní má dva syny Draška a Velizara.

Jovan s menšími přestávkami 5 let a 8 měsíců byl těžce nemocný, nemohl se hýbat, bylo to způsobeno zbytky bomby v jeho těle a tak o něj pečovala manželka a tchyně. Během této doby, kdy ležel se učil na zkoušky pro soudce pro přestupy, moc četl, hrál šachy a kouřil. Říkával, že ho tato nemoc zachránila před Golim Otokem (komunistická věznice na malém ostrůvku u Zadra). Když se uzdravil začal znovu pracovat. Jeho nejvyšším koníčkem byla fotografie. Rád fotil a měl i vlastní laboratorii. V roce 1950 se jim narodila první dcera Ljiljana, aby se o několik let později narodilo další dítě Ilija a v roce 1959 mladší syn Milan.

V roce 1961 se stěhuje společně se svojí rodinou do hlavního města Černé Hory Titogradu (Podgorica). Tam dostává práci na městské radnici jako soudce pro přestupy a pracuje ještě 6 let na této pozici, kdy odchází do invalidního důchodu. V roce 1968 společně se svojí rodinou bere půjčky a staví si dům na pozemku Maričů ve Podbišči. Dům po několika měsících bývá dokončen a od ty

doby Jovo společně s manželkou tam stráví skoro každé léto. Po celou tu dobu neustále fotí a je členem černohorského sdružení fotoamatérů. Na začátku sedmdesátých letech dělá řidičák a kupuje první auto Ladu standard v roce 1975. Auto koupil, protože chtěl s rodinou jet na výlety. Dva roky poté se mu splňuje velké přání, odlítá společně se skupinou veteránů do Alžírsko poznat staré civilizace.. Rok poté umírá na rakovinu a bývá pochován v rodinném hrobě rodiny Marič v Podbišči. Před smrtí stihl ještě vidět své první vnouče, které dostává jméno po jeho padlém bratrovi, Mihailo.

Jovan a Branislava Marič kladli důraz na vzdělání dětí ony všechny byli mimořádní žáci. Ljiljana byla jeden z několika nejlepších žáků na gymnáziu a vítězila ve státních žaských soutěžích z francouzštiny a biologie. Pokračovala s vzděláním a stala se praktickou lékařkou. Ilija vyhrával státní soutěže v matematice a všeobecném vzdělání ještě od 4 třídy a byl vyhlášen nejlepším studentem své generace technický fakulty černohorské univerzity. Byl inženýrem elektrotechniky. Jeho mladší bratr Milan ho následoval a stal se také inženýrem elektrotechniky.

Ve svých 23 letech čerství inženýr se Ilija oženil s 20 letí studentkou prav Biljanou Jaukovič. Rok poté na svět přichází jejich první dítě Mihailo („Její první radost“ jak říkali). O necelých čtyři roky později Biljana rodí dvojčata Jovana a Andriju. Po celou tu dobu Ilija pracuje na ústavě pro výstavu města jako projektant a kontrolor elektro- sítí. Biljana se stará o domácnost a dokončuje právnickou fakultu ve svých devět a dvacátých letech. Pracuje jako stážista ve městském soudu, aby po roce onemocněla z tuberkulózi. Přes půl rok se lečí ve speciálním ústavě. Po uzdravení za pomoci manžela otevírá knihkupectví. Během ty doby Ilija odchází z ústavu a zakládá si s přátely obchodní společnost. Společnost

fungovala několik let úspěšně, ale růst firmy zastavuje začátek války na území SFR Jugoslávie. Koncem roku 1991 se rozhoduje přijmout stipendii ČVUT jako asistenta stážistu na fakultě. Opustit rodinu i odjíždí do Prahy. Na léto se vrací do Černé Hory, rozvádí se s Biljanou i na trvalo se usazuje v Praze. Během svého života tady, střídá různé práce. Prvních pár let má společnost a dělá obchody s dřevem a chemii, aby se na konci vrátil původní práci a dělal project managera ve různých stavebních společnostech. Zemřel v únoru 2006 na důsledky autonehody. Byl pohřben v Podgorici. Byl velkým odpůrcem jugoslávského konfliktu, anti-nacionalistou a anti-fašistou, v tom měl velký vliv na výchově vlastních dětí. Myslí si, že po rozpadu Jugoslávie Černá Hora má také právo na svůj vlastní stát. Měl nadání číst mezi řádky a předpovídat politiku a politické události, tak v roce 1987 po několika vystoupení prezidenta SR Srbska Slobodana Miloševiče, předpokládal rozpad a krvavý konec SFR Jugoslávie. Je zajímavé, že rozpad Jugoslávie pocítil na akademické úrovni, totiž nebylo mu dovoleno obhájit magisterskou práci na Záhřebské univerzitě kvůli válečnému stavu.

Milan Marič po absolvování fakulty pracoval jako vedoucí jednoho oddělení ve státní televizi Titograd. Po několika letech končí s televizí začíná pracovat pro velkého slovinského výrobce elektronických přístrojů Iskra. Pro tuto společnost pracoval do začátku konfliktu v SFRJ. V roce 1989 se žení s zubařkou Ninou Vukičević s kterou potom bude mít dva syny Nikolu a Danila. Podle jeho přání oba se syny narodili v Cetinji, historickou černoorskou metropoli. Je zakladatelem Sociální demokratické strany Černé Hory, strany která od samého začátku rozpadu Jugoslávie zakládala na anti-nacionalistické politice a na nezávislosti Černé Hory. V osmdesátých letech byl členem Komunistické strany stejně jako jeho sourozenci a rodiče. Před válkou podporoval reformistickou politiku premiéra Jugoslávie Ante

Markoviče. Během 90letých zakládá si vlastní společnost. V roce 2002 začíná pracovat za nadnárodní společnost S&T. Od roku 2006 je poslance Socialdemokratické strany (strana se začátkem miléniuma stal koaliční vadvoucí stranou, menší koaliční partner) ve městském parlamentu Hlavního Města Podgorica.

ANALÝZY NARATIVNÍCH ROZHOVORŮ

Mihailo

Mihailo Marič se narodil 10.04.1978 v Titogradu (Podgorica) jako první dítě rodičů Ilijy a Biljany Marič. Ilijovi tehdy bylo 24 let a byl čerstvý inženýr elektrotechniky. Biljany bylo necelých 21 let a byla studentkou práv. Mihailo je také první vnouče Branislavy Vesy Marič (má dohromady jednu vnučku a sedm vnuků). Jeho sourozenci, dvojčata, Jovan a Andrija jsou o tři a půl roku mladší než on. První tři roky života strávil s rodičema v soukromý garsonce, aby se po narozenin dvojčat všichni přestěhovali do 75m² bytu Branislavy Marič, která žila s nejmladším synem Milanem, tehdy studentem elektrotechnický fakulty a neteří Nadou, lékařkou. Dva roky po té se společně s jeho rodinou stěhuje do jejich nového 70m² bytu v části města Zabjelo.

Tam začíná chodit do základní školy, která vlastně stála ve dvoru domu, ve kterém bydlel. V této základní školy vychodil sedm tříd. Kvůli neustálím problémům s učitelem matematiky se jeho otec rozhodl, na pulce sedmého roku, zapsat do jiné školy, kde ukončil základní vzdělání. Za střední školu si vybírá gymnázium, který úspěšně dokončuje o čtyři roky později.

Na konci jeho základní školy začíná válka v SFR Jugoslávii. Brzy poté se jeho rodiče se rozvádějí. Otec Ilija Marič odchází žít do Prahy, kde se na trvalo usazuje do jeho autonehody a nesledující smrti v roce 2006. Mihailo zůstává s jeho matkou a sourozenci v pořád stejném bytě v Podgorici.

Kromě toho, že během základní a střední škole je dobrý v matematice a jazycích, tak byl ještě lepší v košíkové. Hraje v mladších selekcích národního týmu. Navzdory tomu, že týmy mají o něj zájem, košíkovou nechává před samým koncem střední školy.

Po maturitě, v roce 1996, odjíždí do Prahy za otcem. Z Čech se vrací po půl roce, ačkoli dostal trvalý pobyt. Rozhodl se žít v Podgorici. Pokouší se dostat a střídá několik fakult, aby nakonec skončil na filosofické fakultě, obor anglistika a překladatelství, které dokončuje v prosinci 2007.

Pocelou tu dobu po příjezdu z Čech Mihailo žil v bytě s rodinou, pracoval a studoval. Stejně jako fakulty střídal i různé práce. Pracoval jako barman, číšník, průvodce, manažer, aby se na konci dostal k tlumočnictví, což dělá dodnes.

Analýza u Mihaila

Podle narativního vyprávění Mihaila Mariče, jeho život můžeme rozdělit do několika fází. První fáze jeho života by mělo představovat období od jeho prvních vzpomínek do stěhování jeho rodiny z babiččina bytu do nového bytu na Zabjele (část Podgorici), kde žije do dnes. Je zajímavé, že narátor srovnává tuto část města s pražským Žižkovem a ukazuje na paralely: dělnická třída, drobná kriminalita, větší chudoba atd.

V tomto životním období poprvé definuje svoji vlastní rodinu, kterou dělají on, jeho rodiče a sourozenci :

„Na Zabjelo, do tohoto bytu, jsme se přestěhovali přesně tohoto roku, jak jsem měl začít chodit do základní školy, bylo mi pět let. Do tohoto okamžiku jsem si celou dobu myslel, že půjdu do školy Maxim Gorkýj. To byl základní škola vedle babiččina bytu, kde jsme žili všichni mi. Pod pojmem „My všichni“ si představuji: babičku, tebe, Jovana, mě, maminku, tatínka, Milana a Tetka Nadu. Takže bylo nás osm. Pět dospělých, dvoje malých dětí i jedno velké pětileté dítě, tj. já. Potom jsem se přestěhovali sem.“¹²

Druhá fáze jeho života začíná odchodem na základní školu a končí koncem chození do základní školy. V tomto období se autor všímá vztahů v rodině, vztahu otec – matka. Kromě toho si všímá změn ve společnosti, napětí, začátek konfliktu (válek). Nejvíce si všímá nacionální otázky. Najednou Černohorci vlastně nejsou Černohorci, ale Srbové, což bylo opak toho, co slyšel od rodičů a dosud ve škole.

„Pamatuji se politiky, když jsem se s překvapením poprvé „dozvěděl“, že jsou Černohorci vlastně Srbové. To byl šok pro mě, nevěděl jsem vůbec jak to. To bylo někdy, když začal Srbští nacionalismus. Já jsem věděl, že jsme my Černohorci, ale to, že jsou Černohorci vlastně Srbové, to jsem fakt nevěděl. Tak jsem se dozvěděl, že být Srb bylo něco „vznešeného“.“¹³

Třetí fáze jeho života představovalo období jeho střední školy, gymnázia. Je to období rozvodu jeho rodičů a hledání sebe ve vlastním a společenském životě. Pociťuje na vlastní kůži důsledek válek v regionu a uvalených sankcí ze strany UN. Zejména nedostatek jídla, léků a oblečení. Pociťuje ve vzduchu velkou nejistotu.

¹² Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

¹³ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

„Teď když se vzpomenu na střední školu pamatuji si jen na déšť i mokré boty, igelítek, co letí. např. Pamatuji si také chleba v lednice. Koupíš si chleba a s ním do lednický. Měl jsem jen jedny boty, tenisky, který propouštěli vodu, tak když přišlo měl jsem boty vázané do igelítek. Benzin nebyl tak jsme chodili pořád pěšky do školy, na trénink. Velkých lásek ve střední škole jsem nemel.“¹⁴

Zvláštní období v jeho životě představuje jeho život v Praze, o kterém moc nemluví.

Fázi po střední škole a příjezdu z Čech dělí na dvě období. První trvá 6 – 7 let. Během této doby zkoušel štěstí na různých fakultách. Rok studoval elektrotechnickou fakultu, potom přešel na ekonomii, kterou po dvou a půl letech opustil. Mezi tím se zkoušel dostat na leteckou vyšší školu, na obor kontroly letu. Nakonec skončil na filosofické fakultě v Nikšiči (50km od Podgorici), obor anglistika a překladatelství. Během této doby také hledal sám sebe v různých profesích. V roce 1997 se stal členem Liberální Strany, protiválečné strana propagující nezávislou Černou Horu. Už přestává věřit v politický kompromis a rozhoduje se volit lidi a strany, o nichž si myslí, že si zaslouží jeho hlas, a ne ty, které jsou menší zlo.

„Byl for, že pokradli volby , když opozice byla nejsilnější. Po té se hlasovalo pro Bulatoviče, protože nechtěli Kostiče, on byl jako by něco strašného jako radikální strana, něco ... tak na druhé straně měli Bulatoviče, za kterého říkali, že tak budeme volit jeho protože není takto zadupaný jako tento, volili menší zlo. Když byli Momir Bulatovic versus Milo Djukanovic. Budeme volit Mila, nechce válku není tolik zadupaný, udělal odklon od politiky Miloseviče, od šedého středověku atd. Vlastně vytvářejí nátlak, kde ty vlastně nevolíš tohoto, ale volíš

¹⁴ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

*proti tomu druhému. Mezi dva zla volíš menší. Tento přístup mě nějak minul, tak jsem si říkal, že můj hlas dostane ten, kdo si ho zaslouží ale ne ten „jiný“.*¹⁵

Druhé období této fáze trvá poslední čtyři roky, kdy konečně dokončuje fakultu. Nachází stálou a dobrou práci, jeho život se ekonomicky zlepšuje. Jeho život se stabilizuje.

*„Prostě, poprvé v životě jsme v situaci, že máme dostatek peněz, že jsme si jistí, že v příštích par let určitě nebudeme hladovět. Že budu mít, co jíst. Do teď jsme takový luxus nikdy neměli, aspoň tá vědoma část života se na to nepamatuje. Za doby socialismu jsme měli. Půjčky, platy, tata, mama, babička, dědeček, všichni jsme měli dostatek. Ale potom všechno šlo do p... teď chci tvořit, budovat.“*¹⁶

Identita u Mihaila

Když Mihailo mluví o vyvaření vlastní národní identity, mluví o konfrontaci dvou sil. Na jedné straně je síla nacionalistická (pro něj to bylo něco “velice agresivního, válečnického, primitivního, neperspektivního, jako něco, co netoleruje nikoho, něco, co neuznává nikoho”). Je to síla, ke které se hlásila velká část obyvatelstva, zvláště srbští nacionalisté. Na druhé straně stála síla, kterou představovali „A všichni ostatní, tak zvaná městská třída, vrstva lidí, kteří uznávali normální systém hodnot. «

Podle jeho narativního vyprávění vychází, že na vytváření jeho národní identity měla největší vliv rodina. Tato identita stála v opozici tranzice a politickým událostem.

¹⁵ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

¹⁶ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

„Ne že jsem byl přinucen tak myslet, ale prostě vliv. Protože v naší rodině vůbec nebylo důležité jakého si národu , náboženství, bylo důležitý, že jsem pořádný člověk. O tom se ani nemluvilo, prostě bylo důležitý jakým si člověkem.“¹⁷

Ačkoli Mihailu bylo 12 let, když se začaly dít velké politické změny v SFR Jugoslávii (pod tím myslím: rozpad socialistického státu, probouzení nacionalizmu a následující válka), on sám sebe vnímal jako Černohorce.

„Jak jsem ti už předtím říkal, na jednou se začalo vyprávět, že Černohorci vlastně nejsou Černohorci ale Srbové. Vlastně, že jsme mi srbští národ. Já jsem tehdy tomu nevěřil. Viděl jsem to jako propagandu. Asi to bylo díky rodičům a rodině, která o tom tak nemluvila.“¹⁸

Podle Mihaila tady se dostáváme k bodovému okamžiku, kdy si on uvědomuje černohorské národnosti, jako odporu proti nacionalizmu a destrukci:

„Existuje jedna věc u mě, vždy jsem byl kontra, jestli že je celý svět v jednom táboru, já bych automaticky sebe našel na druhý straně. Víš, byla jedna divná situace , když jsme byli děti. Ve třídě děti zvedali dva nebo tři prsty (dva prsty, zvednuty palec a ukazovák bylo znamení pročernohorské Liberální strany, tři zvednuty prsty bylo znamení prosrbské obce). Bud' si byl četník nebo Černohorec. For byl v tom, že být Srbem znamenalo, být součástí mase, hromady lidí, že válčíš, že bráníš srbství, tam kde jsou "srbský državy" a také další blbosti. Vlastně oni přestavovali pro mě něco velice agresivního, válečného, primitivního, neperspektivního, něco co netoleruje nikoho, něco co neuznává nikoho. Být Srbem bylo nejdůležitější. A všichni ostatní, tak zvaná městská třída, vrstva, lidi

¹⁷ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

¹⁸ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

kteří uznávali normální systém hodnot, což znamenalo, že pro tebe není podstatné, jestli se jmenuješ Samir, Murat, ale to že můžeš normálně žít s kýmkoli. Nemusíte se milovat, ale aspon muzete žít, nějak se respektovat, aspoň mít minimum tolerance". „Jiskra světla naděje byla na tyto straně, kde byli Liberále. To městské vědomí mělo největší vliv na mě, tá touha po něčem lepším, po něčem co není válka, co není neperspektivní, co není depresivní. Něco co neznamená mrtví, něco co neznamená marnou ideologii , kde nesurfuješ na vlně nacionalšovinismu. Já jsem se prostě přiklonil ty druhy straně. Jeden z hlavních postulátu tyto strany bylo to, aby Černá Hora byla samostatným nezávisím státem. Pro mě to znamenalo osvobození z svěráku, který dusí, který ničí a táhne dolu. A já bránit Srbství tak, že bych byl Srbem atd. Mě to připadalo tak nebulózní, že to bylo neskutečný. Prostě jsem chtěl normálně žít.“¹⁹

Ljiljana

Ljiljana Marič Bogičević se narodila 2. 02. 1950 ve městě Kolašin (80km na sever od Podgorici) , Černá Hora. Byla nejstarší a jediná dcera ze třech dětí Jovana a Branislavy Marič (má dva mladší bratry Iliju, který se narodil v roce 1954 a Milana narozeného 1959 stejně jak Ilija a Ljiljana v Kolašinu). Do svých jedenácti letech žila, společně s rodinou a babičkou, v rodiném baráku Branislavy Marič. Když ji bylo 11 stehuje se společně s rodinou do Titogradu (Podgorici), kde dokončuje základní a střední školu. Po maturitě odjíždí do Bělehradu studovat medicínu. Tam zástava sedm let, aby se po dokončení fakulty vrátila do Titogradu. Tady se seznamuje s budoucím manželem Čedomirem Bogičevićem. Vdává se

¹⁹ Rozhovor s Mihailem Maričem 30. 04. 2008

v roce 1978. O několik měsíců po její svatbě umírá její otec Jovan-Jovo Marič. Během ty doby pracuje jako ambulantní lékař v jedy místní továrně. Dva roky poté se ji narodilo první dítě Lidija. V roce 1982 rodila syna Mirka. Mezi tím dělá lékařskou specializaci na obecného lékaře. V roce 1984 se zakládá oddělení péče pro staré v Podgorický nemocnici, kde se Ljilja stává od samého začátku vedoucí lékařkou. V roce 1987 se ji narodilo nejmladší syn Damjan.

Po celou dobu žije společně se svoji rodinou a manželovými rodiči i jeho sestrou v velkém bytě, který patřil tchánovi. Po smrti tchána v roce 1999 se společně s manželem a dětmi stěhuje do nového bytu, kde žije do dnes. V roce 2003 se schodem okolnosti stává obvodní lékařkou.

Analyze u Ljiljany

Podle narativního vyprávění Ljiljany její život můžeme rozdělit do několika fází. První fáze představuje období od nejranějších vzpomínek do začátku základní školy. Bylo to podle ni, nejradosnější období dětství. Vzpomínka na narození mladšího bratra, dům, hosti, na babičku, která byla součástí rodiny a babičku (otcovou maminku), která žila ve vzdálený vesnici (i jezdila na koni). Vzpomíná na scénu, jak babička reagovala na její otázku, kde má červenou šálu (mateřská školka). *„Tak jsem se ji zeptala, baby kde mám červenou šálu, dej mi šálu. A ona na to, nech mě být, přestaň už s tou pionýrskou šálou. Víš, ona nebyla moc nakloněna ty Červený komunistický barvě. Ale to bylo jedno, já jsem si tu šálu našla a dodnes mám tu fotku z mateřské školky.“*²⁰ Druhá část první fáze představuje období od začátku základní školy do stěhování do Titogradu (Podgorica).

²⁰ Rozhovor s Ljiljanou Bogičević 05.05.2008

Druhá fáze začíná stěhováním se do Podgorici a konci někde odchodem do střední. Je to období, kdy se z ní stává dívka. Přejít do nového města bylo pro ni těžké. V Podgorici nenachází to, co měla v Kolašině: velký dům, dvor, blízkost školy, babičku atd. Má pocit, že do Podgorici nepatří a vzpomíná na krásné dětství v Kolašině.

Třetí fáze představuje období střední školy, kdy se z ní stává holka. Dochází ke změně přístupu k životu. Už se tolik nehraje i nechodí ven. Bývá nejlepší žák ve třídě, a začíná si určovat životní dráhu a profesi, rozhoduje se stát lékařkou.

Čtvrtou fázi představuje odchod na studium medicíny do Bělehradu. Město je nadchlo, velice se jí líbí, na rozdíl od Podgorici. Má pocit, že tam není cizinkou. Pátou fázi se stává období po ukončení fakulty, kdy se Ljilja vrací žít zpátky do Podgorici. Tam nachází práci v ambulantně v továrně, vdává se i formuje vlastní rodinu s člověkem, který také pochází z Podgorici a který vystudoval právnickou fakultu v Bělehradě. Je to pro jí zvláštní období, kdy se navzájem střídají smutek a radost. Smutek ze smrti otce a babičky a radost z potomků. Všimá se změn ve společnosti, když odchází do Bělehradu na dokončení lékařské specializace. Bělehrad pro ni už není to samé město jako před tím. Během tohoto období se stává členem komunistické strany, tento svůj čin nebere moc vážně, spíše jako přírodní tok věcí. „Když jsem dokončila studie, ptali se mě jestli bych se chtěla stát členem strany. *Já jsem jakoby to přijala. Bez nějakých idejí, víc jsem to chápala jako srandu, lehce.*“²¹ Tato životní fáze končí koncem '80-ti let. S nastávajícími

²¹ Rozhovor s Ljiljanou Bogičević 05.05.2008

politickými změnami nastává životní období, jak by Ljiljana řekla „Nastává dlouhé období boje o přežití a o to zůstat zdraví, neztroskotat.“²²

Identita u Ljiljany

Když Ljiljana mluví o vlastní národní identitě tak mluví o prostoru a lidech, které zná.

„Teď ti řeknu proč já sebe identifikuji s Černou Horou, s Kolašinom. Prostě se ti to vyjasní během mládí, studií. Kdy člověk vstupuje do kontaktu s jinými lidmi. Kde vidíš, pozoruješ okolí a potom se umístíš tam, kde si myslíš, že patříš.“²³

Pro ní takovým zvláštním místem bývá rodné město Kolašin: „ To jsou moje emoce Kolašin, dětství, nevinnost, velký dum, dvůr, hraní se, lide co máš rad.“

O už historických událostech na konci dvacátého století a začátek změn po Titovi smrti Ljiljana mluví takto:

„Od nějakých osmdesátých letech se začala vytvářet nějaké zvláštní klíma. Po Titove smrti se mohla cítit nějaká změna. Najednou ze zástěr vyšlo, nějaký změny. Na jednou všechno, co bylo do tyto doby zakázané bylo teď jakoby „in“. Najednou můžeme být velcí Srbové, velcí Chorvati, velcí Partyzáni, Ústaše a Četníci. Jako by to všechno vstalo z mrtvých. Nemůžu poznat nějaké lidi. Začínají s články v novinách, který Straší... Vlastně začíná klíma, temna. Začíná klíma nenávistí. Mám teorií, že se nenávist mnohem rychlejší roznáší než láska. Připadá mi, že lidé radší nenávidí, než milují. Radší neodpouštějí než odpouštějí.“²⁴

²² Rozhovor s Ljiljanou Bogičević 05.05.2008

²³ Rozhovor s Ljiljanou Bogičević 05.05.2008

²⁴ Rozhovor s Ljiljanou Bogičević 05.05.2008

Na vlastní kůži pociťuje nacionalistickou nenávist. Sleduje transformací lidí, které znala. Důsledkem toho bylo, že sílně cítila, že jsou ohroženy základní lidské a společenské hodnoty se kterými ona vyrůstala a které sdílela.

Branislava Vesa Marič (Kujovič)

Branislava Vesa Marič tehdy Kujovič se narodila 21.07.1928 v malém městě Kolašin a severu Černé Hory jako třetí dítě a nejstarší dcera Milutina a Mileny Kujovič. Měla dva starší bratři Bojta a Branka a tři mladší sestry Milevu, Milku a Budislavu. Všichni společně žili v baráku, co jejich otec, služebník v bance postavil společně s jeho bratrem v centru města. Tam začíná chodit základní čtyřletý školu. Jelikož v Kolašině neexistoval vyšší gymnázium její rodiče se rozhodují se přestěhovat společně s celou rodinou do Podgorici. Důvodem stěhování bylo hlavně vzdělání všech potomků jak synů tak dcer. Ubytují se v dobrém bytě ve staré části města u známí muslimský staroměstský obchodnický rodiny Mandičů. Tam zůstávají do druhé světové války, kdy se na trvalo vrací do rodného Kolašinu. Během Druhé světové války po celou dobu Branislava zůstává společně se svojí rodinou v Kolašině, případně okolí města. Její bratři se přidávají partyzánům, navzdory stavu otce, který usiluje, aby rodina má zůstat pohromadě po celou dobu války. K jeho neštěstí jeho starší syn Bojto bývá chycen společně s celou četou ze strany Četníků a Italů. Jen díky otcovým konexím bývá propuštěn z vězení. Na samém konci války otec se rozhoduje dostoupat s Bojtom, společně s Němci a ostatní uprchlíci do Německa. Na Zidanom Mostě ve Slovinsku otec bývá popraven ze strany Partyzánů. Bojto se z Zidaného Mostě vrací domu.

Po ukončení války Branislava dokončuje gymnázium a maturuje s vyznamenáním jako nejlepší žákyně školy v Banja Luce. Tam odjela dokončit školu u svého strýca, který tam žil i pracoval na ministerstvu. Její bratři odcházejí studovat vysokou školu technickou v Záhřebě. V roce 1948 Bojto emigruje přes Itálii do Austrálie, kde se na trvalo formuje rodinu usazuje. Už nikdy neuvidí svoji sourozence.

V roce 1947 se vrací do Kolašinu ihned začíná pracovat na městském úřadě kde se seznamuje s Jovanem Maričem, který pracoval na stejném úřadě. Jovan váleční veterán, účastník války od samého povstání v roce 1941. Navzájem se zamilují do sebe a stejného roku bude i svatba. Tehdy Branislavě bylo devatenáct a Jovanovi o deset let víc. Půl roku po té manžel onemocňuje. Branislava a její maminka o něj pečují pět let a osm měsíců do jeho konečného uzdravení. Po většiny ty doby ležel v sádře a nemohl se hýbat. Jovan byl vlastně nemocen z ran, co zdobil ve válce kvůli kterým málem zemřel na bitevním poli. Měl půlku těla plnou utržků z bomby. Navzdory tomu, že strávil rok v Italský nemocnice v Bari v roce '43/'44 onemocněl .

V 02.02.1950 se jim narodila první dítě, dcera Ljiljana. V lednu roce 1954 se jí narodilo další dítě Ilija, aby se v dubnu roku 1959 narodil nejmladší syn Milan. Po celou tou dobu Branislava společně se svoji rodinou a maminkou žila v stejném rodilem baráku kde se narodila. Pracuje na městském úřadě, kde se zabývá otázkami sociální péče.

V září roku 1961 se společně se svoji rodinou stěhuje do Titogradu (Podgorica), kde se na trvalo usazuje. Dostává místo samostatného poradce na ministerstvu práce a sociálních věcí a její manžel začíná pracovat na magistrátu hlavního města jako sudí pro přestupy. Po celou tu dobu se stará o rodinu, jak

vlastní tak i původní. V roce 1977 se oženil její starší syn od, kterého má tři vnuky. O rok později umírá její maminka, rodí se první vnouče, její dcera se vdává a manžel Jovan umírá na rakovinu způsobenou zraněními z války.

Po 35 letech pracovního poměru v 55 letech odchází do důchodu. V roce 1989 se žení její mladší syn a zůstává se svoji rodinou (manželka a dvě syny) žít ve tom samém bytě. Po celou dobu důchodu stará se o vnoučata a pomáhá rodině jak to jde. V roce 1992 se její bratr Branko stává obětí války v Sarajevu. Pomáhá Brankovému synu a jeho čtyřčlenné rodině se dostat do Austrálie, kde se ubytují u jejího nejstaršího bratra Bojta. Její velké přání odjet do Austrálie a vidět ještě jednou svého bratra se jí nespěňuje, jelikož Bojto umírá v roce 2003. O tři roky později se jí dostává největší životní rány, umírá jí starší syn v Praze.

Analýza u Branislavy

Podle narativního vyprávění život Branislavy Marič můžeme rozdělit do několika etapách. První trvá od jejích narozenin do začátku druhé světové války v Jugoslávii v roce 1941. Ona se člení do dvou období. Prvním je dětství a začátek chození do školy ve Kolašině představovat. Druhým je stěhování se s celou rodinou do Podgorici kvůli škole a život tam.

„Postavili dům z peněz, co nám půjčila banka. Tady jsme studovali nějaký čas v Kolasině a potom v Titogradu, kde bratři studovali gympl a my základní školu. Cěla rodina se sem přestěhovala. Všichni. Platili jsme ten byt tehdy 500 dinarů. Otec odešel do důchodu a pronajímali jsme dům v Kolašině. Měli jsme opravdu slušný byt v Podgorici v prostorových domech. Tam nebyly sanitární odíly, jen poslední rok v opravdové mahaly (orientální ulice) u Mandičů jsme měli

odděleny záchod s vodou. Tehdy byl problém s vodou v Podgorici, existovali studny.“²⁵

Druhou etapu v jejím životě představuje období druhé světové války. Celá rodina se vrací zpátky do Kolašinu. Bratři vstupují do partizánských oddílů, navzdory otcovému přání, aby celá rodina zůstala pohromadě. Kvůli častým bojům v Kolašině a okolí, rodina se často stěhuje na kratší dobu do příbuzných z vesnic v kraji.

„Během války jsme žili v Kolašině většinou, občas u tety v Moračě nebo u Bakovičima na vesnici. Bylo to ze dne na den, jakmile by přijela nějaká armáda my bychom se stěhovali před armádou, než půjde pryč.“²⁶

Dochází ke zatkání jejího nejstaršího bratra, který kvůli otcovým konexím bývá nepopraven a osvobozen. Na samém konci války bývá zabit její otec. Během celého období války Branislava jako nejstarší sestra se společně se svojí matkou stárá o správně fungování domácnosti.

„Ne všeho toho se dobře pamatuji. Byla jsem nejstarší ze sester. Musela jsem se starat o domácnost. Byli to krušné chvíle.“²⁷

Třetí etapa začíná po válce, kdy se seznamuje a vdává za Jovana Mariče. Byla to těžká po válečná doba. Prvních pár let musela pečovat o manžela.

„Měl bolesti páteře a kyčle. Bylo to po svatbě. Dlouho ležel v sádře a ve vaně. Trvalo to 5 let a 8 měsíců, už se na to nechci pamatovat, nechtěla bych o tom mluvit je to pro mě těžké.“²⁸

²⁵ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

²⁶ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

²⁷ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

²⁸ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

Čtvrtá fáze trvá od dne, kdy se s rodinou přestěhovala do Titogradu v roce 1961 do odchodu. Je to nejšťastnější životní období ve Branilavinem životě. Je finančně dobře zajištěna, děti dospívají a jsou úspěšný ve škole. Manžel se cítí dobře, pracuje. Společně staví rekreační dům v Podbišči. Její všechny sestry se mezi tím dobře vdaly. Dcera a starší syn formují vlastní rodiny, její maminka umírá a brzy po ní i její manžel. Několik let po té jde do důchodu i věnuje se vnučatům, čím začíná její poslední fáze ve životě.

Identita u Branislavy

Během celého narativního vyprávění Branislava Marič kladé největší důraz na rodinu jak na původní od přichází tak i na vlastní. Když mluví o otcevi, říká to s velkou vážeností a respektem. Je hrdá na to, kdo byl jejím otcem a z jaké rodiny pochází. Nejvíce je hrdá na to, co jejích otec dokázal udělat pro jejích vzdělání, aby se rodiče přestěhovali do jiného města kvůli dětem a věnovali veškerý čas jim, se stávalo z řídká kdy v té době ve Černé Hoře.

„Přestav si, on měl 6 dětí, půjčku. A vzal na sebe zodpovědnost, že nás vezme všechny do Podgorici. Byl schopný si půjčit starý Mercedes, abychom nejeli autobusem. Byl tam jeden taxikář v Kolasině. Nás dal do vozu a on by stal na desce od auta a tak do podgorici (70 – 80km). Byl to tak obětavý otec, že nám pronajal byt i to nemalý byt. Tak velký byt dva pokoje a ještě jeden na půdě. Takový byli tehdy domy. I ta půda byla velká.“²⁹

Říká, že po otcevi a mamince zdělila inteligenci, obětavost hlavně k rodině. *„Maminka byla od Bojičů, byla to velice inteligentní žena i velice nesobecká,*

²⁹ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

*velkorysá, obětavá, každého by uvítala, ustoupila by každému posteli a ona by spala na podlaze.*³⁰

Z toho výše zmíněného vzchází její uctívání rodiny a identifikace s rodinou. Ona během celého rozhovoru se nikdy nezmiňovala o národech a státech jako o klíčových věcech, spíš jako o něčem, co schodem okolnosti lehce stupuje a vystupuje ze života rodiny. Když mluví o druhé světové válce, nikdy nesympatizuje žádný straně ani se s nimi neidentifikuje (Partyzánům, Četníkům, Italům, Němcům). Na to všechno se dívá jako na něco, co se špatně odráží na její rodinu (chycení staršího bratra ze strany Italů a četníků, smrt otce ze strany partyzánů na Zidanem Mostě). Spíš se na to dívá jako na špatný splet okolnosti. Když vykládá o období před válkou je cítit uspořádanost, jistota, láska. S nasávající válkou, navzdory veškeré snaze rodičů uspořádanost a jistota mizí, zaměňují je strach a smutek. Ale láska a obětavost ke rodině zůstává a je to konstanta, které se Branislava drží v budoucnu, když zakládá svoji vlastní rodinu. Bere manžela do kterého je zamilována i obětavě pečuje o něj.

*„Tak pečovat o manželovi, jak jsem já pečovala, tak dneska bych chtěl vidět takovou manželku. Jednou jedna známa mi říkala, že si přeje, aby to utrpení moje ajeo skočilo, aby už zemřel. A já ji říkal, že já nechci, aby zemřel ale, aby žil. To všechno jsem dokázala kvůli tomu, že jsem ho milovala. Všechno ostatní šlo stranou: poválečné období, smutek ze smrti otce, z emigrace Bojta, radosti z míru. To všechno šlo stranou.*³¹

O po váleční Jugoslávii mluví jako o státě, kde člověk mohl normálně žít ze svoji práce a kde zdravotní a sociální péče fungovala., kde člověk měl možnost se

³⁰ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

³¹ Rozhovor s Branislavou Marič 04.01.2004

vzdělávat a hledat svoje štěstí. Měla pocit, že hodnoty společnosti se shodují s hodnotami, které uctívá její rodina: rovnost, tolerance, právo na práci, vzdělání, rozhodování. Neměla ráda odsuzování lidí na takové a makové, říká že „každý jsme nějaký“. Věnovala veškeré úsilí aby děti správně vychovala a přenesla jim tyto hodnoty.

Co se týče národní identity, nikdy o tom neuvažovala ani nemluvila do devadesátých letech.

„Nikdy mi to nepřišlo podstatně ani aktuálně, tehdy. Já jsem měla vždy svůj názor o věcech. Nenutila jsem nikoho, aby měl stejné názory a také jsem nerada byla nucena ze strany někoho jiného. Počkáš trošku, popřemýšlíš a z toho vyvedeš názor. Víš tvůj dědeček rád diskutoval se svými dětmi. Ptal se vždy na jejich názor.“³²

Koncem osmdesátých let se začala všimnout změn ve politice. Objevuje se Milošević , kterému ona ze začátku fandí. Myslí si, že představuje člověka, který chce zachránit SFR Jugoslávii a že proti jemu stojí chorvatský nacionalismus. Jen jská říká ona „moje děti viděli to jinak a měli pravdu.“³³

„Slobo a Mira (manželský pár Milošević) pro mě byli hodně krvožizniví. Ilija ho vůbec nemohl. Říká Bulatovič, jedné léto, u nás na chatě. Milosevič to je kata, kat. On byl s rodiny spisovatelů, svobodomyšlný lidé to byli. Nemam rada vůbec ty přední nejhlásitější. Mam rada, když se počká podívá se popřemýšlí, nechá se nějaký čas a uvidí se. Nemam rada ty, co chodí přes mrtvoly. Je to všechno nebezpeční. Oni všichni byli pro Ante Markoviče, Ilijja, Čedo, Milan, Ljilja... všichni byli pro Markoviče. Byl to chytrý člověk, s mírou. Nechtěl válku. Ti ostatní byli katy.

³² Rozhovor polustrukturovaný s Branislvou Marič 15.05.2008

³³ Rozhovor polustrukturovaný s Branislvou Marič 15.05.2008

*Zabíjeli všechny, co nebyli pro něj. Rozděluje se stát oni odešli, v Bosně padla krev.*³⁴

V tom všeobecném rozkladu státu, systému a hodnot, každý hledal něco za, co by se chytil. Branislava měla svoji konstantu a to byla rodina. *„Prostě já vždy jdu a stojím za svoji rodinou a ne proti ni.“*³⁵

³⁴ Rozhovor polustrukturovaný s Branislavou Marič 15.05.2008

³⁵ Rozhovor polustrukturovaný s Branislavou Marič 15.05.2008

Problematika insidera

Podle Delmose J. Jonese na jedné straně outsider vstupuje do terénu vybaven řadou předpokladů a domněnek, které není s to zpochybnit a které ho zavedu k jistým typům závěrů. Na druhé straně insider může být zase až příliš závislý na svém vlastním zázemí, vlastním sentimentu a touze konat dobro pro svoji skupinu. Z těchto důvodů může insider deformovat „pravdu“ neméně než outsider.

Mnoho antropologů se domnívá, že první varianta, pohled domorodce, je nejpřímějším. Outsider a insider vidí podle J. Jonese sociální realitu v odlišných perspektivách, a ať se snaží jakkoli, ani jeden z nich není schopen zcela oprostit od předsudků a předpojatostí o tom, co sociální realita je a co by měla být. Z toho hlediska nelze tvrdit, že by jeden byl hodnověrnější než druhý.

Musím přiznat, že jako insider jsem měl obrovskou přednost tomto výzkumu. Pocházím ze stejné rodiny, mluvím jejími řeči, vyrůstal jsem ve stejném prostředí se stejným systémem hodnot. To všechno mě je, jako výzkumníka, ovlivňovalo a pomáhalo lépe porozumět tomu, co chtějí říct.

Dovoluji si tvrdit, že jedině jako insider by mi bylo umožněno zkoumat dané téma. K tomu všemu mi také pomohl život v cizině. Osm let žiju v Praze, díky tomu jsem mohl vytvořit určitou distanci a náhled na rodinu a situaci a stou distancí mohl přistupovat k narativnímu vyprávění zúčastněných výzkumu. Vyprávěči také díky mně, jsem už nějakou dobu nežil v Černé Hoře, přistupovali k vyprávění a vysvětlování celých záležitostí důkladněji, jelikož před nimi stal příbuzný, který žije v cizině.

Zrovna u babičky, pro kterou jakékoli vyprávění o minulosti a jejím životě bylo náročné a bolestivé, bylo důležité, že její to, co říká, bude zaznamenáno a že

to zaznamenává jeden z jejích potomků. Každé slovo a způsob podání brala vážně a já jako insider jsem se mohl toho nejlépe všimnout. Během celého výzkumu jsem si byl vědom, že jen kvůli tomu, že jsem její vnuk babička přistoupila k rozhovoru. To několikrát přímě a nepřímě zdůraznila.

U bráchy a tety to bylo podobný. Souhlasili s výzkumem jen díky tomu, že jsem jejich příbuzný a že mi důvěřují. Každého z nich zaujal cíl mého výzkumu a chtěli mi proto pomoc.

Už jsem se zmínil o velkém problému insidera, že „insider může být zase až příliš závislý na svém vlastním zázemí, vlastním sentimentu a touze konat dobro pro svoji skupinu.“ Sílu vlivu mého zázemí a vlastních emocí vázáných za moji rodinu zmírňuje skutečnost, že už osm let žiju sám v jiném státě a v jiný kultuře.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jaký vliv měly historické události a nejvíc tranzice na vytváření nacionální identity na případu rodiny Marič. Celý tento výzkum měl vliv moje názory a způsob uvažování. Celý průběh výzkumu, metodologie a způsob psaní práce možná nejsou na vysoké vědecké úrovni, ale to, co jsem zjistil během tohoto výzkumu, mě obohatilo i ovlivnilo představu o tom, kdo jsem já, moji příbuzní, moji předkové a kde máme místo. Tato práce nastartovala několik témat v moji rodině. Dlouho mě doprovázela otázka, proč jsme zrovna takoví (Maričové), proč uvažujeme, jak uvažujeme, co se to v našem státě a v našich životech stalo během konce dvacátého století.

Popravdě řečeno překvapila mě upřímnost a otevřenost všech členů mé rodiny při vyprávění. Ještě méně jsem čekal, že tato práce bude pro mě tak náročná. Zjistil jsem, že nechci znovu prožívat období bezmoci a strachu (devadesátá léta) a utrpení moji babičky a její rodiny během druhé světové války. Všechna tato vyprávění a rozhovory s babičkou, tetou a bratrem byly náročné jak pro mě, tak pro ně. Ale na druhou stranu po ukončení toho všeho jsme měli společnou radost, že tyto věci zůstaly zaznamenány a, že budu zanalyzované.

K jakém závěru jsem došel?

Musím začít u nejmladšího z třech vyprávěčů, u Mihaila. Budu-li vyžítat převzatého výrazu Eleneory Hamar, zápletka v Mihalovém životě se stala na začátku během devadesátých let minulého století, kdy se rozhodl nebýt definitivně nacionalistou a tím pádem uznat svoji Černohorskou identitu, stejně jak to udělali jeho otec a strýc. Celí tento proces seznamování se a formování vlastní národní identity pokračoval dál, ale bod zvratu nastal během prvních pár let občanské války v bývalé Jugoslávii. V posledních deseti letech se jeho vědomí o identitě

dotvářelo a natolik ustálilo, že už nad tím vůbec neuvažuje ani si svou identitu nemá potřebu nijak dokazovat.

U Ljiljany se pocit národní identity vyskytoval trošku jinak. Jako dívka nikdy o národu ani národní identitě neuvažovala. Byla dítě narozené a vychované v socialistickém duchu, kde byla důležitá rodina a její hodnoty. V tomto státě žily nějaké národy a, že v podstatě to bylo jedno, jelikož všude vládlo „bratrství a jednota“ (bradstvo i jedinstvo). Potom nastala změna. Odjíždí studovat do Bělehradu, kde i přes veškerou lásku k tomuto městu i velkému státu, který přestavoval, zjišťuje, že její místo je v Černé Hoře, tam, kde je její dům, rodina a lidé, které zná. Bod zvratu, zápletka, se odehrála koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let. S rozšiřováním nacionalistických tenzí v bývalé Jugoslávii rostla její přesvědčenost, že patří do Černý Hoře. Nechtěla se identifikovat s negativními změnami, které nastávaly ve státě a přesvědčila se o vlastní národní identitě, k níž náležela celá její bližší rodina.

Branislava celý její dosavadní život stála za rodinou. Podporovala ji, trpěla a radovala se společně s ní, žila život v souladu s ní. Z toho souladu a pocitu, že patří rodině vychází její národní identita. Skutečnost, že vždy byla součástí rodiny a že ji vždy následovala ji přimělo k tomu, aby změnila svůj politický názor brzy začátkem devadesátých let a souhlasila s názory svých dětí.

Podstatnou část jejího života provázela hořkost a smutek ze ztráty otce na konci druhé světové války a lítost, že už nemohla vidět bratra, který emigroval na opačnou stranu zeměkoule. Za ztrátu svého otce neodsuzovala nikoho, jen pociťovala lítost a byla smířena s touto skutečností.

Přes velkou ztrátu ve druhé světové válce, Branislanin bod zvratu, zápletka se odehrála koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let. Tehdy, během

politicko sociálních turbulencí v tehdejší státi, z původního souhlasu s promiloševičevskou politikou, mění svůj stav a postoj k celé situaci. Vidí, že postoj její rodiny k celé záležitosti je jiný než její, který po krátkém uvažování začne následovat.

Společné pro všechny tři zúčastněné výzkumu je to, že se jejich zápletka odehrála začátkem devadesátých let. U všech byl důvod stejný, zaprvé nesouhlas se sociální a politickou situací ve státi a zadruhé rodina a její hodnoty, které neodpovídaly hodnotám nastávajícího nacionalizmu.

Řekl bych, že u všech třech případů pocit národní identity čerpá z rodiny a rodinných hodnot Maričů na jedné straně a konfrontací toho samého s změnami ve společnosti na straně druhé. Stanoviska a názory vychází z rodiny a konfrontací s nastávajícími událostmi. Nesouhlas s tím, co se děje ve společnosti zvláště během období, které se ve státech bývalé Jugoslávie nazývá tranzice (devadesátá léta a začátek XXI století), je přivedl k tomu, aby definitivně našli a zesílili pocit národní identity.

Literatura:

Odborné články

Wolfram Fischer-Rosenthal, Gabriele Rosenthal Analýza narativně-biografických rozhovorů, Biograf číslo 24, Praha 2001

Wolfram Fischer-Rosenthal, Problémy s identitou: Biografie jako řešení některých (post)moderních dilemat, Biograf číslo 12, Praha 1997

Nóra Hamar, Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit, Biograf číslo 27, Praha 2002

Nóra Hamar, O holocaustu a formování identit, Biograf číslo 27, Praha 2002

Nóra Hamar, O narativitě a biografickém vyprávění, Biograf číslo 22, Praha 2000

Fritz Schütze, Narativní interview ve studích interakčního pole, Biograf číslo 20, Praha 1999

Eva Šlesingerová, Poznámky k narativní konstrukci židovských identit, Biograf číslo 27, Praha 2002

Peter Alheit, Identita nebo "biograficita"? Koncept vývoje identity ve světle biografických bádání v oblasti věd o vzdělávání, Biograf číslo 29, Praha rok 2002

Clive Seale, Kvalita a kvalitativní výzkum, Biograf č. 27, Praha 2002

Odborné publikace

Thomas Hylland Eriksen, Antropologie multikulturních společností : rozumět identitě ; přeložili (z norštiny) Tereza Kuldová a (z angličtiny) Marek Jakoubek, Praha : Triton, 2007

Peter L. Berger, Thomas Luckmann, Sociální konstrukce reality : pojednání o sociologii vědění; [z anglického originálu ... přeložil Jiří Svoboda ; doslov Radim Marada, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999.

Delmos J. Jones, Na cestě k domorodé antropologii, Biograf číslo 39, Praha 2006

Miroslav Hroch, V národním zájmu : požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě, Praha : Lidové noviny, 1999

Hroch, M. (1999): Na prahu národní existence. Praha, Mladá Fronta

Paul Ricoeur, Čas a vyprávění. II, Konfigurace ve fiktivním vyprávění ; [z francouzského originálu ... přeložil Miroslav Petříček jr.], Praha : OIKOYMENH, 2002

Gellner, E. (2003): Nacionalismus. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury

Šerbo Rastoder, History of Montenegro, from Ancient Times to 2003 - co-author (wrote Part II of book), Released: 2006 in Podgorica

Lucie Lenková, Národní identita [rukopis]; ved. práce Hynek Jeřábek, Praha, 2003

Internetový stránky

<http://www.monstat.cg.yu>

<http://en.wikipedia.org>

<http://www.google.com>

Přílohy:

Miahilo, rozhovor 30.05.2008

Narodil jsem se v roce 1978. Právě teď jsem už 30letý. Z Podgorici. 99% života jsem žil tady. Jsem s generace, co si pamatuje ještě socialismus a renesansi nejak tak. Take to období kdy se valcilo i kdy se trapilo z valčení. Byl jsem mladý kluk, které mohlo valčit jak začalo na Kosovu. Jsem první dítě v celé rodině, ještě k tomu mužské. Jelikož všechny děti byli chlápci, žádnou favorizaci jsem neucítil, nebo se nepamatuji. Když mi bylo 6, začal jsem chodit do školy. Byl jsem dobrý žák. Střední jsem učil gimnázium, protože mi nic jiného nepripadalo v úvahu. Tam jsem tak dobrý žák nebyl. Dlouhou dobu jsem hrál závodně basket. Nechal ho někde jak jsem končil s střední. Hledal jsem dlouho sebe. Pro většinu lidí střední škola znamená krásné spomínky, pro mě to není tak. Nikdy bych se nevrátil zpátky.

Jedna z prvních vzpomínek je garsonka, když jsem byl malý kluk. Tehdy jste nebyli ještě nazýváni ty a Jovan. Nemám hodně vzpomínek. Casem jsem si všiml, že z mozku mizí hodně věcí, které pro mě neznamenají nic, jakoby mi zabýrali část mozku. Všechny vím, že mozek z daleka není zaplněn a ani využíván, nevím kde jsem se naučil tuto praxi. Tak to byl ta garsonka i scéna, na gauči, na kterém teď spím tehdy spali maminka a tatínek.

Byli tam ty velké polsari. Já jsem vždy insistoval abych spal mezi mamou a tátou.

Pamatuji se jak jednou, když jsme prostrerali gauč a připravovali jako postel. Dal jsem přitvrdit tyto velké polsare a na jednou začal bezet svab přes celou postel. Já jsem začal křičet i od tyto doby mám stáhnout z velkých černých svabů. Ale všechny ostatní zvířata, co jsem viděl na tv, z nich nemám stáhnout -. Ale z vleky svabů jo, hnusí se mi. pamatuji se sousedu Selicu. Potom se pamatuji byt babičky Ruzi, tou starou vuni nebo pach bytu, jako by tam byl na vždy. Pamatuji se pana Tomy. Nejakých sousedů zubatých sousedů. Pamatuji se vašich pizzam na spaní. Pamatuji se když jsme se přestěhovali do tohoto bytu. Na tyto divoké brány. Na bitku. Momentu, když jsem přestal chodit ven. Hráni basket. Pamatuji se politiky, když jsem s překvapením “dozvedel”, že jsou černohorci vlastně Srbi. To byl šok pro mě, nevěděl jsem vůbec jak to. To bylo někdy, když začalo Srbský nacionalismus. Já jsem věděl že jsem my černohorci ale to, že jsou Černohorci vlastně Srbové. Tak jsem se dozvedel, že bytí Srb bylo něco “vzneseného”. Pamatuji si vetu, že první přišli na svět Srbi a potom amebý atd. Tlaku, prasi a všech možných tortur na tv. Pamatuji se pochodu na Dubrovnik, protože každý zadržaný tank a opilí voják, projeli právě pod našim oknem na cestě do Dubrovnik. Takže všichni, co tam jeli prošli tudy. Pamatuji si buranskou pompu, hlasy, neporadku vázaným s tímto pohody. A také si pamatuji policajtu s kalasnikovým potom věcí pote. Otázky v politice. Pamatuji se, jak jsem se zklamal, jak mě zklamali všechny politické. Tak jsem si říkal, že pro mě zlo nebudu volit. První volby (když mi bylo 18) jsem propasal. Protože jsem tehdy žil v Praze. To je období v mém životě, je také trochu dlouhé na vyprávění. Byl for, že pokradli volby, když opozice byla nejsilnější. Po te se hlasovalo pro Bulatovice protože nechteli Kostice, on byl jakako by něco strasného jako radikální strana, něco ... tak na druhý srane měli Bulatovice, za ktere říkali, že tak budeme volit jeho protože není tak zatupaný jako tento, volili mě zlo. Když byli Momir Bulatovic versus Milo Djukanovic. Bude volit Mila, nechce válku není tolik zatupaný, dělal odklon od politiky Milosevice seděho středověku atd. Vlaste vytvářejí presii, kde ty vlastně nevolíš tohoto le volíš proti tomu druhému. Mezi dva zla volíš mě zlo. Tento přístup mě minul, tak jsem si říkal, že můj hlas dostane ten, který si ho zaslouží ale ne ten jinní. Opravdu jsem vevolil Čak norise, volil jsem nejruznější strany. Když jsem viděl, že je to npráznota, hmota bez ceho koly. Jako by to byla metarmofofa, hmota, po ktere by zastavali fleky. A já já nic s nimi bych nechtel mít společného. Defektní jsem po techto otázkách.

Kosikovou jsem trenoval kvuli tomu, ze jsem si mislel, ze bych v ni mohl byt dobry vice, nez ze jsem ji mel rad. a byl jsem opravdu dobry. Ale kdy by v ty dobe byla popularnejsi voleybal urcite bych trenoval spis voleybal. Mel bych v ni vic uspechu. Ted jsem ve fitness fazi. Cinky mio jeste neposkodili mozek, tak jsem dokonale klidny, zdravjejsi jsem a vice spokojeny sebou nez pretim. Je to kvuli tomu, ze chodim do fitka ale take nejvic kvuli tomu, ze chodim konstatne disciplinovane neco, nejakou aktivitu. Takze nejsem si jisti ze jsem v minulosti delal zadnu vec tak poradne jako tuto. Ted opravuji zuby. Tak se muze rict ze prozivam druhe mladi, navzdory tomu, ze jsem nevysel z prvnio mladi. Jestli buch to tovoli za par let budu mt prekrasny usmev, krasnu postavu a trosku vlasu na hlave, narativne receno.

Ted se hodne divam na tv, malo ctu. Kdysi jsem hodne cetl. Pracuji s polici. Kdysi me to tahlo. Ted , kdyz uz pracuji s nimi me je toto rozcalovalo. Mam rad poradek, pracovitost a disciplinui, navzdory tomu , ze jsem ja vsechno krome tohoto. Vsechno, co maji radi mladi lide rady ja nemam. Jestli deset lidi pujde tudy ja pujdu jinudy. Nemam rad dav. Potrebuji klid, abych se rozhodl , co a jak s lidma. Libi se mi hlaska, ze zivot zacina v 30.

Vydelavam dostatecne, muzu si kopit nebo poridit , co mam rad. Konacne jsem dokoncil fakultu, na svaly. Ihned pote jsem zacal uvazovat, abych pokračoval dal na magistra. Rad bych chodil na kurs kemariky. Delal bych vazy atd. Nemam rad kdyz mi nekdo plasira co je dobry, hezky a co ne. kdyz jem byl maldsi htel jsem byt yappie. Jenze ted kdyz se podivam na mlady yappie z Podgorici je mi opravdu spatne. Uz mi to nepripada na v uvahu.

Co se tyka naroda a vytvoreni narodu, pripada mi ze jsem se stasl pro evroskym. Je to smesni pro me mluvit o narodech o puvodu Srbu, Cernohorcu, kohokoli a jeho puvodu spolecnem. Lide prichazeli, asimilovali se atd. V nejlepsim pripade zustaval jazyk , který se take menil. Kdyz Bulhari mluvi o nejakem hrudinovy, co prijel z centralni Azie, sikmooky chlapik. Mluvi o tom puvodu a oni vypadaji jako belosi, slovane.

Na Zabjelo, do tohoto bytu, jsem se prestehovali presne tohoto rok jak jsem mel zacat chodit do skoly, bylo mi 5let. Do ty doby jsem si celu dobu myslel, ze pujdu do skoly Maxim Gorky. To jo skola vedle babyckyneho byt, kde jsme zili vsichni mi. pod tym pojmem vsichni si predstavuji: babicku, tebe, jovana, mene, mamu, tatu , Milana a Tetka Nadu. Takze bylo nas 8. 5 dospelich, 2 malich deti I jedno velke 5 lete dite, tj. Ja. Potom jsem se prestechovali sem. Toto bylo delnicke sidliste, divoke. Myslil jsem si na zacatku, ze tyto deti byli ok. Potom jsem dospel k nazoru, ze jsem trosku jinni nez oni, ze moji rodice nejsou delinici I ze krome toho ze umeji psat a cist umeji delat take jeste neco navic. Prvni vzpominky ze skoly jsou ucitelka Milka Bjelica, prvni 3 roky. Potom se pamatuji, ze jsem v 4 a 5 trite otkryl , ze mam tlent pro matiku. Potom jsme dostali za ucitele matiky Djika, alkoholika, kretena. Zacal jsem u nej dosavat 3, 4. To mi bylo divny, protoze jsem vzdy mel dobry znamky, nikdy jsem nemel potrebu opravovat znamky. Jenze tehdy poprve jsem mela praci s opilcem blbcem. Pocel jsem chodit do jinny zakladky tak, ze kdyz muj otec uvidel jaky priklady nam dal ucitel Djiko sel do skoly, pohadal se s nim I vzal moji papiry I presthoval me do jimmy skoly Musa Burzan. Bylo to proti me vule. Tam jsem znal nekteri lide. Byla to na pulce 7 rocniku. Tam jsem dokoncil zakladku. Tam jsem zacal chodit zaskolou. Tak jsem nebyl ve skole skoro ,dohromady, 2 mesice. Mozna by mi to I proslo, kdybych neudelal jednu chybu a tridni mi nepozval maminku na rozhovor I tak se maminka dozvedela, ze jsem nebyl veskole dlouhu dobu. Ve skole si mysleli, ze jsem

nejak nemocny, nebo co. to asi bylo kvilitomu, ze se rodice rozvadili. Hadali se. on odchazel nekolik krat , z domova.

Stredni skola bylo osklive obdobi, temne obdobi. Chodil jsem do 8 rocniku zakladky, kdyz zacala valka v Bosne. Pred tim to byl Knin, zacalo to v Slovinsku, chorvatsko, Bosna, Kosovo. Kamarad s kterym sem sedel nejakych 7 let spolecne v lavicce, byl zabit tady za barakem spolecne s jeho brachou tak, ze je jeden kluk postrelil, proste tak. Stredni skola, gimpl, hledal jsem sebe. Nelibilo se mi tam ve skole. Nechtel jsem byt poradny chlapec ani problematicky, proste jsem chtel byt jiny. Fakt nevim k cem u clovek tahne celeho zivota.prvni rocnik na stredni skole byl takovy divny. Pamatuji se, ze kdys jsem dostal 4ku z latiny, ze jsem byl nejspokojenejsi clovek na svete, protoze jsem vedel, ze nezustanu na opravaku a , ze nebudu opakovat rocnik. To bylo u profesera Vida Lopicice, bylo to velke hovado. Kdyz zemrel cela skola oslavovala, nikdo z zaku mu ne prisel na pohreb, nikdo. To se nikomu nikdy nestalo. Buzeroval deti I chtel po nech aby za 4 pracovali na jeho baraku. Mel jsem ty nejtesni prof. ale jsem dodelaval tu skolu v pohode. V 4 tride jsem zacal hrat na bycich. Kamaradil jsem s partou lidi s komplexi. Az pote jsem to pochopil. Pochopil jsem vlastne, ze u vsech tech particek nenajdu sebe, ze sebe musim hledat v sobe. Ze sam se sebou je to nejlepsi. S lidma s kteryma jsem se kamaradil v tomto obdobi jsem nezustal v kontaktu s nikim skoro. Zustal jsem v kontaktu s par lidi z tridy z stredni skoly I to je vsechno. Kazdy musi pokracovat se svym zivotem. Nekdo nikdy ne dospeje nekdo jo. Ted kdyz se vspomenu na stredni skolu pamatuji si jen na dest I mokry boty, igelitek, co leti.npr. pamatuji si take chleba v lednice. Koupis I chleb a snim do lednicku. Velkych lasek ve stredni skole jsem nemel. B yl nektery holky co byly hezky a prijemny, jenze jsme se my s nimi nekamaradili, jelikoz se ony kamaradili s chlapy s penezi, jako vzdy. A tak dal. To bylo obdobi krize, I kdyz je po celu dobu krize. Nebylo to tak spatne obdobi ale take nebylo vinikijaci. Proste takove. Vsimnul jem si jedny veci, ze vsechny co stravili skolu jen s knihou v ruce, se pamatuji na toto obdobi jako na neco suproveho, a pritom se s nikim moc nekamaradili. Myslim si, ze se tyto lidi zblaznili. To jsou ti mlad yappie, asistenty na fakultach atd.

Po stredni skoly jsem se odsechoval do Prahy. To bylo zvlasnii obdobi plno vseho. Zkousel jsem vsechno, co jsem chtel. Take jsem pustil vyrost vlasi. Nebylo nejlehci byt nejstarsi bratr. Ne kvuli tomu, ze si nejstarsi, ale kvuli tomu ze si maminkou, deleas nektere veci ktere v pricipu nemas ty delat ale delas, protoze neni nikdo, kdo by je udelal. Vzdy jsem mel pocit, ze jsem dospelejsi nez moji kamarady stejneho veku, dospelejsi a schopnejsi v necem atd. Tak jsem obdobi po stredni skole venoval tomu, abych lecil vlastni komplexi, vlastne to abych dohnal to, co jsem propustil, kdyz jsem byl vazny. Tak jsem byl v AISEC organizaci, kde jsem delal vsechny mozny blbosti atd. Tomom jsem mel obdobi absolutn vegetace, kdy jsem nic nedelal. Vzdy jsem trosku pracoval, vydelaal. Vzdy jsem rad vydelaal penize. Nemam dar byt obchodnikem, proste nechce mise koupit a za levny penez a prodavat za drahy. Lahat a vydelaat penize na lidech a pritom jim se pored usmivat a potom vypijet s nimi kafe, jakoz by se nic nestalo. Proste ja to neumim, zneuzivat kamarady abych vydelaal. Rad provedu nejaku sluzbu a za to dostanu dobre zaplaceno I konec. Proto jsem vzdy mel rad remeslniky a mistri. Dlouho jsem studoval na fakulte. [posledni rok a pul mam prekrasne obdobi. Nasel jsem dobrou praci. Predim jsem idealnou praci take. Tyden nebo deset dnu pracujes, prekladas, tlumocis jako barevny, potom ti oni zapatii z toho zijes nekolik mesicu. Ted mam pravidelny dobry plat I naucil jsem se rad utracet na sebe.

No zapomel jsem ti ric o tom, ze sem byl clenem Liberalu (Strana pro nezavilu cernou horu). Chtel jsem vydelaat nejky penize, tak jsem se dostal do jejího doboru. Tak me poslali, jak byli volby do komise pro nadhled voleb. Byl jsem pozorovatel voleb ve vesnici

Kopilje. To byl fantasticky okamzik v mem zivotu. Kde jsi na 25km od podgorici nebo 4km vzdusni cary od Podgorici, to bylo tak daleko od civilizace, neuveritelne jak je to mozne kde byli tri vesnice 63 volicu, nebylo 3 osoby kteri mluvili se vsemi ve vesnici. Take jsem poprve v zivote byl svetkem toho, ze se par lidi podepsalo otiskem prastu. Vubec sem neveril, ze tot jeste existuje v cerne hore. Potom se dozvedel jak vypadaji opravdovy volice SNP (prosrbska strana). Potom jak chteli propasovat tri hlasy na 60 volicu. To jsem fakt nepochopil. Asi se tak volby delaji.

Potom karadi se dostvali do nevaldineho sektoru, nasli tam budoucnost, dobry plat, ale ja toto fakt nemuzu. Rad udelam praci, zodpovedne, I za to dostanu zaplaceno. Tedko jsem trosku spomalil. Uz nepracuji jako Nemeec.

Ted konecne jsem sobe priznal, ze proziju zivot v Podgorici. Do pred par let jsem byl pedsveceny v tom, ze tady nebudu zit. Ze nekam odejdu, ale jsem nic nedelal na tom , abych odesel. Jensem proste to predpokladal. Proste jsme kvuli tomu, nechtel vlozit zadnou energii na to abych tady sobe neco vytvoril, vydelal na byt atd. Ted poslednich rok , planuji sobe zivot tady. I muzu ti rict ze jdu dopredu v zivote, ze se to tadylepsi. A ze se muze take , absurdne, stat, ze se odstehuji studovat dal. Ted utracim penize na zuby. Uvidim , co bude s dedictvim po tatinkovi, mozna se prestehuji do Prahy uvidime. Proste poprve v zivote jsme v situaci, ze mame dostatek penz, ze jsme si jisti , ze v pristich par let urcite nebudeme hladovet. Ze budu mit co jist. Do ted jsme takovy luxus nikdy nemeli, aspot ta vdemoma cast zivota se na to nepamatuje. Za dopbu socializmu jsme meli. Pujcky, platy, tata, mama, babycka, dedecek, vsechni jsme meli dostaek. Ale potom vsechno slo do p... ted chci tvort, budovat.

Existuje jedna vec u me, vzdy jsem byl kontra., jestli ze je celi svet v ednom taboru, ja bych automacky sebe nasei v druhy strane. Vis byla jedna divna situace , kdzy jsme byli deti. Ve tride deti zvedali dva nebo tri prsty (dva Liberalana strana procernohorska, tri prosrbska obce). Bud si byl cetnik nebo cernohorec. For v tom byl, ze byt srbem znamenalo, byt soucasti masi, hromandy lidi, ze valcis, ze brains srbstvi, tam kde jsou "srbsky drzvy" a take dalsi blbosti. Vlastne oni prestavovali pro me neco velice agresivniho, valecnicky, primitivniho, neperspektivniho, neco co netoleruje nikoho, neco co uznava nikoho. Byt Srbem bylo nejdulezitejsi. A vseichni ostatni, tak zvana mestska trida, vrstva, lidi kteri uznavali normalni system hodnot, coz znamenalo, ze pro tebe neni postatne, jestli se jmenujes

Samir, Murat, ale to ze muzes normalne zit s kymkoli. Nemusite se milovat ale aspon muzete zit, nejak se respektovat, aspon mit minimum tolerance. Jiskru svetla nadeje byla na tyto strane, kde byli Liberali. To mestske sebevedomi melo nejvetsi vliv na mene, ta touha po necem lepsim, necem co neni valka, co neni neperspektivniho, co neni depresivniho. Neco co neznamenava mrtvi, neco co neznamenava marnu ideologii. , kde nesurfujes na vlne necionalsovinismu. Ja jsem se proste priklonil ty druhy strane. Jeden z hlavnich postulatu tyto strany bylo to, aby Cerna Hora byla samostatnym nezavislim statem. Pro me to znamenalo osvobozeni z sveraku který dusi, který nici a thane dolu. A ja branit srbstvi tak, ze bych byl Srbem atd. Pro me byli takovy nebulozni veci, ze to b lo neskutecny. Projsem chtel normalne zit.

Odeleni cerny hory proste muselo byt. Zadne temno nas nesnedlo, nebude obrvske zemetreseni, konec sveta, ale prijmes I vezmes na sebe odpovednosti, ktere mas a ktere bys mel a zit dal, ne obnivit I stezovat sin a nekoho. Pro me to osamostatneni znamenalo, kamarade SUOCI SE s realitou. Neni tohle to ani tohleto. Neexistuji uz zadny vymluvi na to, ze si nic neudlal, proste jsei prinucen neco udelal. Toto byl uplne normalni a logicky tah a znameni, ze se ma pokracovat dal. Proste konec tyto schyzofrenii.

Na muj nazor urcite mela vliv rodina. Ne ze jsem byl prinucen tak myslet, ale proste vliv. Protoze v nasi rodine vubec nebylo dulezity jakoho si narodu , nabozenstvi, bylo duleziti ze jsem poradny clovek. O tom se ani nemluvel, proste bylo dulezity jaky si clovek. Ted aby ti najedno ta nacionalni predpona na jednou urcovala vsechno mozne, kdo jsi a co jsi. A tata a strejda byli pro Ante Markovice a pro ty lidi, co nechaval vsechno uzavrene, konzervativni, zastarale a tahli za necicim modernejsim, lepsim. Proste nemuze stat v jednom bode. Musi jit dopredu, musi se menit, prispusobovovat. Stagnace nesmi byt, ona pusobi to, ze v jednom okamziku, kdyz se vsechno kolem tebe zmeni, ty nebudes moc adekvatne reagovat.

Urcite jsem neco vzal od nich (rodice) I kdyz jsem vzdy chtel vytvaret samostatne vlastni nazory. Ztratil jsem duveru v lidi I myslim si, ze jsou lide jedna velka stoka. Ne kvuli tomu , ze jsou proste stoka. Ale kvuli tomu, z elide maji proste v sobe primitivni casti sebe, neco co je pud, zvireci pud a nejakym zpusobem ho budu realizovat v kombinaci s opurtimizem, vlastnim interese. Proste si myslim, ze mam hledat stesi v drobnych vecich, ktere by me postupem casu vedle k necem vepsim v budoucnosti, a ne vyuzit neco v okamziku z vlastni slepoty I pohrbyt dalsi generace tim vlastnim tahem.

Ljilja, rozhovor 05.05.2008

Narodila jsem se 2. Unora 1950 v malem cernohorskem hroskem meste, v Kolasine. Moje prvni spominka je z obdobi, kdy mi bylo 2 a pul let, byla jsem s maminkom na navsteve v byte matkiny pribuzny Mici. Mela jsem velice rada touto osobu. Pamatuji se kdyz ona odjizdela z Kolasinu, na namesti stal autobus do ktereho je ona vstoupila I odcestovala. Potom jsem s maminkom mluvila I ona mi rekala, ze se to stalo kdyz mi bylo 2 a pul roku. Krome tyto sceny se z tohoto obdobi nic nepamatuji. Nepamatuji se jak jsme zili, jak dum vypadal. Potom mi rekly, ze jsme tehdy tesce zili, ze otec byl velice nemocny. Nemohl se hybat. Ze kazdy den bylo hodne hostu, navstev. Tehdy to bylo teske obdobi pro moji maminku a jeji maminku, ale tehdy to nebylo nic vymecneho. To bylo teske obdobi pro vsechny lide. Mozna stale neco chibelo. Ale nase rodina mozna lepe nez vetsina lidi, protoze otec dostaval plat, duchod a maminka mel dobrou praci na radnici. Tohleto hlavne vim od rodicu. Ale velice se pamatuji na den , kdyz se narodil muj bracha Ilija. Byl to zimni den. Prijela babicka z Podbisce, prijela na koni. Tehdy neexistovala nejaka dopravamezi podbiscem a Kolasinem. Podbisce je vesnice vedle Kolasina 17km, od nej. Je to vesnice od kud pochazi muj otec. Pamatuji se, ze prisla dat jmeno tome diteti, co se melo prave narodit, ze to bude syn. Ze se bude jmenovat Ilija. A ze musi jet spatky protoze bude snezet, I ze ma starch, ze se nebude moct vratit spatky domu. Takze to halvne byl ten okamzik, kdyz se narodil muj bratr.

Neco dalsiho, ceho si pamatuji bylo hrani se v Kolasinu. An toto obdobi se strasne rada vzpomnam, detstvi. Zimi a leta v Kolasinu, an to se rada vzpomnam. Zimy, kdy by napadnul snich my bychom lyzovali, nebo leto kdyz jsme nejrdsi chodili na Taru (reka), kde jsme se koupali a opalovali. Vlastne bylo vzdy krasne od 15 cervna do 15 srpna. Prvni srpensky dest oznacoval konec leta.

Chodila jsem take do matersky skolky. To byla mensi budova vedle budovy skoly. Byl to dvoupatrovi dum, vedle znarodnenich a soukromnych cindzaku. Byli jsme v prizemi. Byly tam nejaky lavicky jako ve skole a take hromada hracek. Pamatuji si, ze jsem byla tam prinucena chodit. To mi vsechno pripadalo nezajimave, nechtela jsem tam chodit. Pamatuji se jen na jednu vec. Jedneho dne se melo neco oslavovat. Mneli jsme udelat vsechny spolecnesku fotku, tak nas ucitelka poslala domu pro pionirku salu. Byla to ta trouhelana

cervena sala, kterou jsme vsechny mely, ani se nepamatuji jak jsme ji dostaly. Tak jsem pribehladomu. Maminka nebyla doma, protoze pracovala. Byla babycka, která varila neco, pripravovala testo na chleb, pamatuji si. tak jsem se ji zeptala, baby kde mam cervenu salu, dej mi salu. A ona na to, nech me byt, prestan uz s tou pionirskou salou. Vis Ona nebyla moc nakolnena ty cerveny komunisticky barve. Ale to bylo ja jsem si nasal tu salu I dodnes mam tu fotku z matersky skoly.

Potom nastoupa obdobi, kdy jsem zacala chodit do skoly. Malo toho si z ty skoly pamatuji. Pamatuji si k jak jsme se seznamovali si pani ucitelkou. Moje pani ucitelka byla vlastne ucitelka moji maminky take. Jeji rodina byla s maminkinou rodinou vazana, tak ze byli kmotri na vzajem. Takze ona byla ucitelkou moji maminky potom me. Byla velice prisna. Bylo to dobry. Byla jsem zak z vyznamenanim. Mela jsem vzdy pocit, z eke me byla prisnejsi nez k ostatnim spoluzaku. Mela jsem pocit, ze by mi vzdy dala min bodu nez jsem si zaslouzila. Jeste jedna vec byla zajimava. Vsechny jsme byli pecestvovani, kdy by nekoho z nas poslala abychom ji koupili Ilustrovanu Politiku. Mam tuseni, ze to bylo kazde utery. Ten koho poslala ucitelka Zorka pro Ilustrovanu Politiku ten byl hlavny.

V Kolasinu jsem zila do svych 11 12 let. Tam jsem dokončila 5 rocnik zakladky. Potom jsem se prestehovali do Podgorici tehdy Titogradu. Muj otec a maminka dostali praci v Titogradu I byli strasne stasni kvuli tomu. Tohoto leta '61, byli strasne stasny kvuli tomu. Nabytek z Kolasinu prestechovali do Titogradu, do soukromeho bytu, privtu. Tak jsem nasli nejake ubytovani vedle Ribnice (reka, cast mesta na brehu reky). Dva pokoje v soukromem dome vedle Ribnici. Maminka znala tu maitelku, tata je take znal. Tak nam pronajala ty dva pokoje. Prijala nas. Tak jsem zacal chodit do zakladni skoly Musa Burzan, 6 rocnik. Tehdy jsem kvuli tomu byla tak nejak smutna I nestasna. Nchtelo jse mi vubec zustat v titograde. Byt byl strasne mamly, zadny dvor, hrani deti, nebyla s nama babicka. Plakala jsem kazdy vecer. Skola byla daleko od ribnici do Musa Burza. Potom jsme se, nekolik mesicu pozdej, prestechovali do bytu, který byl vedle trznici. Byli jsme u jednoho pana Vlahovice. Tam jsem zustal dokavad jem se neprestehovali do vlastniho noveho bytu v Preko Morace. Bylo to 2 roky, co jsme byli u Vlahovice. Tam jsem nasli kamarady. Hrali jsme se s detma. Ja jsem chodila do 6 Ilija do 2 tridy, milanovi bylo dva roky. Byli jsme dobry deti, vyborny zaci. Pripadalo mi, ze rodice tady byli stasnejsi tady v Titograde nez v Kolasinu. Meli tady dobrou praci. Tady se zilo jinak. Tady oni meli kamarady, spolecensky zivot. Tehdy se take zacala nakupovat moderni technika. Lednický, vysavaci, tv, pracka itd.

Potom jsem se uz citila dobre. Asi kvuli tomu, ze jsem se ucila dobre ve skole, ze jsem byla nejlepsi zak ve tride. Vsechny povinnosti jsem splnovala. Potom jsem uz prestavala byt dite, stavala jsem se divkom. Min jsem se hrala vic casu jsem stravila doma, cetla atd. Vic se mi libilo bit ditetem, ale nastupilo to obdobi kdyz jsem uz byla divka, musela jsem byt jina itd. Zacinam chodit do gimply, povinnosti ve skole. Kamaradi, party. Tam jsem vic studovala, vazila se profesorovi. Tam jsem zazivila hezky chvile. Trida se mi porad menila, nejvic kvuli jazyku. Ja jsem chodila do fracouske tridy. Kazdy rok jsme menili druhy jazyk a s tim se menily zaci v tride. Tak jsem se seznamovala s lidma ze skole. Ve francoustine a latine jsem vzi exelovala. Maturitni prace jsem psala ve francoustine, kterou jsem mela nejradsi.

Pred maturitou jsem zacala uvazovat, co bych mela studovat. Tak mi pripada , ze jsem se driv rozhodla studovat lekarskou fakultu. Nejak jsem chtel byt lekařem. Kdyz jsem byla mladsí, vzdi me rodice posilali vizvedavat leky, chodit k lekari pro recepti I tak. Tehdy jsem mela za vzora nasi sousedku I rodiniho pradele pani doktorku Vesnu Vavic. Byla jsem ve deci nemocnici, nevim proc, tak jsem sedela v jeji ambulante I tehdy jsem si rekla, jak to musi byt krasne pomahat lidem byt lekařem.

Nikdy jsem se nezamilovala do Podgorici. Nemuzu rict ze jsem je nenavidela, ale pro me vzi Kolasin predstavoval rodne mesto. V tom jsem byla velice tvrdohlava. Mela jsem tady hodne kamaradu.

Po gimplu jsem se dostala medicine. Mela jsem rada jazyk, literature, malbu, ale jsem vybrala lekarskou fakultu. Myslila jsem, ze nestaci jen mit neco rad, ale take ze clovek musi to nejak vyuzit, ze to neco ma smysl. Tak jsem si vybrala lekarskou fakultu. Co bych delala s francoustinou, nic myslila jsem si, ze si clovek, tak jako tak, muze naucit jazyk. Tak jsem si dala prioritu, stat se lekařem. Navzdory tomu, ze jsem vedela, ze mi ten system uceni na medicine nevyhovuje, nasprtat si to vsechno naspamet, vedela jsem, ze to bude husty. Na zacatku jsem si rikala, co jsem si to vybrala... vzdycky jsem se vracela s prestavou ja to dokoncim a stanu se lekařem.

Studoval jsem ve belehrade. Mela jsem rada Belehrad. Belehrad bylo krasne mesto, a ve ty dobe zvlaste kresne mesto. Opravdova svetska metropola, kosmopolitske misto kde se kazdy citil dobre. V ty dobe to mesto bylo takove pratelske, ciste, rano v tramvaji vsichni byli cisty, navoneni, poradne obleceny, zeny s krasnymi ucesy.

Studi jsem dokončila 77 a vdala jsem se v roce 78. Zacal jsem pracovat. Pracoval jsem v jedny ambulante v jedny tovarne TITEX, samozreme proti sve vuli. Tam bylo vyc papirovani nez praxi. Vis nemocenska, leky, ulevy a tad. Vis jaci jsou lidi. V roce 77 jsem se seznamila s cedom a vzali jsme se v roce 78. Toto obdobi pro moji rodinu bylo teske. Pro moji maminku zvlast. Nejdriv ji zemrela teta o kterou se musela starat pred konec zivota, jelikoz nemela deti. Potom jak jsem zacala chodit s Cedom (manzel) tatinek onemocnel. Poprve v zivote ho vidim takoveho, ze se neciti dobre, ze je mu spatne. On byl velice zdravi, samozreme po obdoi kdy byl spoutan za postel, kdyz jsem byla dite. Odjel do melehradu konstatovali rakovinu, musel na operaci. Potom 4 dubna 78 umira babicka, maminkina matka, byl to stejny den jak se tatinek operoval. Potom 10 dubna se narodil Mihailo, prvni dite meho bratra Iliji, který se ozenil v podzimu v roce 77. Tak se jedna obrovska radost smihala s smutkem za babickou a nemoci tatinka . maminka v tom hrdinsky plave. Potoruje nas, stara se o vsechny, nevzdava se. nevim jak bychom to vsechno zvadli bez ji. Ona proste zarila zivotemmkhjk, který vzdy vitezil. Tatinerk zemrel v rijnu v 12 rina 78. To byla velka ztrata pro maminku. On se po jeho smrti zmenila. Nejak do sebe. ..

Behem ty doby ja jsem pracovala vTITEXu. V roce 80 se narodila Lidija. Potom v 82 jsem porodila Mirka. Mezi tim jsem byla na matersky I delala specializaci. Po materske jsem zacala pracovat v na novy pozici. Byla jsem vedouci jedny sluzby v mestsky nemocnici. Tam jsem ztrvila 20let. Bylo to tam hezky, sluzbe pracovala dobre. Hezka prace to byla. Ted pracuji jako osobni lekar v jedny ambulante v Bloku 5.

Behem celemo tohoto vypraveni preskakují jedno dulezite obdobi v nasem zivote. Obdobi, ktere poznamenalo nas zivot. Od nejakyh osamdesetyh letech ze zacala vytvaret nejake zvlasni klima. Po Titove smrti se dala citit nejaka zmena. Najedno ze saster vyslo, nejaka zmene. Ne jednou vsechno, co bylo do ted zakazane bylo jako by in. najednou te muzeme byt velky Srbove, velky Chorvati, velky partizani, ustase a cetnici. Jako by to vsechno vztalo z mrtvych. Nemuzu poznat nejaky lide. Zacinaji s clanky v novinach, který zastrasuji.. vlastne zacina jeda klima, temna. Zacina klima nenavisti. Mam teorii, ze se nenavist mnohem rychlei roznasi nez laska. Pripada mi, z elide radsí nenavidi, nez miluji. Radsí neodpostejí nez odpoustejí. Toto nemuzu pochopit. Ted nejedno nei jen jedna strana, najednou pluralisa, demokratie, vic stran. Kdys jsem dokončila studie, ptali se me jesteli bych se chtela stat clenem strany. Ja jsem jakoby to prijala. Bez nejaky ideji, vic jsem to Chapala jsko srandu, lechce. Najednou se objevil Ante Markovic. On prestoval neco, nejakou zmenu reformsky blok, byl proti vavkce která byla ve vzduchu, prijmal lidi chapel.

On tady mel nejaky zeskupeni tak jsem tam sla podivat se na to. I me se to libilo, to co jsem slyela. Zmeny byli nevyhnutelny. Uz jsme pochopili komunisticke pohatky, nastal cas na zmeny, pozitivne zmeny. Muse sledovat svet. Me pripadalo, jako ze ten clovek nabizi to lepsi nez ostatni. Nejakou reform, která by nebyla radikalni, která by nechala ono dobre v socialize I vstoupil v kontakt s soucasnym svetem. Ideja která by nehrozila narodum I lidem. Tak jsem pristupila k jeho stran. Ale najednou tady se obevili lide, kteri ukazovali na Markovice jako na Dabla, rikali vsechno nejhorsí o nem itd. Obevuje se Milosevic s jeho story itd. Ale ja jsem touto nenavist nemohla prijmout. V roce 91 jsem byla naposledy na dovolene s detma. Zacala valka, Slovenija. Zacala ta Odisea. Muj zivot se zmenil, nas zivot. Zcina valka ve Bosne. Lide se rozdělili, nekdo odchazi, nekdo valci, nekdo nechce nenavist prijat itd. Ja jsem byla okupovana rodinou. Vychovou vlastnich deti a praci. To bylo nejdulezitejsi.

Zapomela jsem tin eco rict. Zacal jsem o tom vypravet ale jsem to nedokoncila. Podruhe jsem odjela do Belehradu, kdyz jsem delala posledni rocnik specializace. To bylo nekde v roce 83. Najednou jsem se tam citila jinak, citila jsem zmenu. Mesto trosku propadavalo, fasady budov. Nejak jsem si rikal, ze mi to tak vsechno vypada, protoze se ja citim jinak, mam blbu naladu nebo co. jine klim. Noviny psali jinak. Zacal jsem citit netrpelivost k cizincum ve meste atd. Jinak zila jsem v Belehrade 7 a pul let. Kvuli fakulte. Skoro celu tu dobu jsem zila u tety mela jsem tam pokoj a ona se starala, zaby mi nic nechybelo. Zili ve baraku ve hlavny ulice v Belehrade. Mela jsem tam vsechno. U tety to bylo jako bych byla doma.

Tady v Podgorici jsem zili v3 pokojovem byte ja manzel, jeho sestra a tchan a tchyne. V tom byte se narodili Lidija a Mirko. Porom jsme dostali petipokojovy byt v Bloku 5. Tak jsem se tam vsechny prestechovali. Potom se v roce 99 prestechovali sem do tohoto bytu manzel deti a ja. Mi jsme v tom druhem velkym byte fungovali dobre, hramonicky. Manzel a ja jsme pracovali. Deti hlidala babicka . mela dedecek, opravdu jsme si pomahali. V roce 87 se narodil Damjan. Bylo nam tam opravdu hezky.

Ted ti reknu prc ja sebe identifikji s Cernou Horou, Kolasinom. Proste se ti to vijasny behem mladi, studii. Kdy clovek vstupuje v kontakt s jinima lidma. Kdu vidis, pozorujes okoli a potom umistis tam, kde si mizlis, ze patris. To je moje emoce Kolasin, detstvi, nevinost, velky dum, dvor, hrani, lide ktere mas rad. Mozna je to rozmaslenost nebo nevím co, detine uvazovani. Napriklad si myslim, ze tata byl kosmopolitsky clovek. Nikdy sebe nedaval do nejakeho jugoslavskeho nebo cernohorskeho ramu, necitil se tak. Mel takovou mestskou mentalitu, my vsichni v rodine. Maminka take. Ze je to vlastne mentalita mestska, která te dava do nejakyh uzavrenyh skupin, neomezuje te. Je to vice pocit nejaky slobody, nejaky emoce vazane za nejaky proctor a lide , ktere znas,.

Vis ja mam rada Srbsko, Srbi. Ale mam starch z toho jeho zelezneho obemuty, kterym by cheli poklopit vsechny. Zastrasuji tim. Vsichni staci s tim co maji, proste mali stat, staci jim to, ale u nich to nestaci. Ale mozna je vyna v historii. Gopoliticka pozice Belehradu nebo ja nevím co. mozna ta dinasie Karadjodjevic, která mela aspirace k ostalim uzemim. Tak zacala fungovat cntripetalny a centryfugalny sily. Tak oni byli generatorem ty centripetalny sily a ti kolem meli tu centrifugalni silu. Jenze vzdy fuhguje nejmin dve sili. Nerada byvam zavlecena do nejakeho stada, skupiny, ale mam pocit ze oni to prave delaji. I ztoho jsem mela starch. Z toho uzavirani Srbska. Srbsko ktere melo starch, podeziravost. Proste Tito udelal z Belehrada svetsku metropolu, pozval ce li svet do belehradu. Ofornil NESVRSTANE itd. Ted ma byt lepsi nejaky Karadjordjevic, který kraji nejaky dorty na proslavach.

Branislava, rozhovor 04.01.2008

No, abych zacala. Narodila jsem se v Kolasine 1928 v rodine stredni vrstvy. Otec byl suzebnik v bance a maminka pani domaci. Bylo nas 6 deti, dva chlapci a ctyri zensky. Dva syny a ctyri dcery. Bratri byli strarsi nez ja, jeden 6 a pul let druhy 5 a pul. Byla jeste jedna starsi dcera, ktera zemrela po roce, jmenoval se Mila. Po trech letech jsem se narodila ja. Po me se narodili dalsi sestry.

Otec byl jak se uz rikala sluzebnik v bance a aminka pani domaci, ale se snazili abychom vsechni chodili do skoly. Otec nemel nejakou skolu ale pracoval jako financni urednik. Byl velice chitry a bistry. Byl dostatecne vzdelany. Maminka udržovala domacnost.

Postavili dum z peněz, co nam pujcila banka. Tady jsem studovali nejaky cas v Kolasinu a potom v titogradu, kde bratri studovali gimpl a my zakladni skolu. Cela rodina se se sem prestehovala. Vsichni. Platili jsme ten byt tehdy 500 dinara. Otec odesel do duchodu a pronajimali jsme dum v Kolasinu. Meli jsem opravdu slusny byt v podgorici v prostanych domech. Tam nebyly snitarni odily, jen posledni rok v opravdovy mahaly u Mandicu jsme meli odeleny zachod s vodou. Tehdy byl problem s vodou v Podgorici, existovali studny.

Meli jsme zenu co nam kazde rano neslavodu. Brzi rano. Bylo nas hodne deti, aby moje maminka mohla nas pripravit , umit, dat nam snidane. Zena nesla sebou dva veli dzbany v ruce a jeden na hlave, to jsem platili. Jeden z bratru studoval obchodni akademii a druhy gimpl. Ja jsem chodila do zakladni skoly ostatni sestry ktery meli na to vek take chodili.

Co se tyce hodnoceni znamek, ja jsem byla nejlepsi dzakze vseh mich sourozencu. Buda nejmladsi neskodila do skoly. Beba byla prumerny zak a Milka byla zak s vyznamenanim. To bylo pozdej. Brat mi studovl obchodni akademii prave maturoval kdiz zacala druha svetova valka mladsi matruoval gimpl tehdy. A pokracovali s skolou po valce. Ja jsem maturovala pozdej v roce 46 v Banjaluce u strejdy a vratila jsem se v lednu v roce 47 jako dokonceny maturant gimanazia z Banja Luky. Zamestnala jsem se v Kolasinu a v zari stejneho roku jsem se udala. Mimochodem behem druhy svetove valky se chodilo do skoly jen obcas, kdy nam to podminky dovolovaly. Bylo to skraceny hodiny. Skraceny program dva roky v jednom. V Banja luce se tomu rikalo partizansky gipl. Byla jsem mozna prvni nebo mezi prvniimi lidmi, co maturovali po druhy svetove valce v Kolasinu. Ja jsem to udelala v banjaluce a ostatni vetsinom sli do Ivangrada, berane.

Prestavka o minut dve v troube byla pita tak jsem mel vytahnout.

Takze kde jsme se zastavili. Tvuj otec je z kolasinu.

Jo z Bakovicu 3km od Kolasina. Pujcil si penize z hypotekarny banky a postavil si dum.

Byl to velky dum prizmi a prvni patro. A tuto pujcku vracel po celu dobu do druhy svetove valky. Musel si v te dobe mit hypoteku. To byl duchod a plat a pozemek co mel braha.

Jden mel plat a druhy pozemek tak to kryli. Pul domu byl od jednoho bratra a pulka od druhého. Naklady toho vseho delili spolecne. Mimohodem otec mel jeste dva brachy jeden zustal na vesnici Ivan, jeho ten dum nezajimal a druhy se vystudoval obchodni akademii a prestehoval se do Banja Luky. On byl nejmladsi. Jmenoval se Ivan. Potom se prestehoval do Sarajeva a tam zustal. Tam jsem u nej dokončila maturitu. Svetozar a ja v banjaluci. On pracoval v krajskem oboru pro Bosnu a Hercegovinu. Byl visi financni sluzebnik.

Inspector v ministerstvu financi pro bisnu a hercegenovinu. Bel byt v ulice jugostlavskych partizanu. Mela jsem jeste dve tety po otci jednu po matce. Jedna po otci zila pobliz mesta, nemely deti. Casto nam finance pomahali. Jeji manzel byl remeslinika ona nedelala nic, nikdy. Byla dama -). Mela sluzku.

Prestavka na pitu

Prestav si on mel 6 deti, pujcku. A vzal na sebe, ze nas vezme vsechny do podgorici. Byl schopny si pujcit stary Mercedes, abychom nejeli autobusem. Byl tam jeden taxikar v

Kolasinu. Nas da do vozu a on by stal na desce od autaa tak do podgorici. Byl to tak obetavy otec, ze nam projanal byt I to nemaly byt.tak velky byt dva pokoje a jeste jeden na pude. Takovy byli domy. I ta buda byla velka.

Maminka byla od Bojicu, byla to velice inteligentni zena I velice nesobecka, velkorisa, obetava, kazdeho by uvitala, ustoupila by kazdemu posteli a ona by spala na podlaze. Behem valky a po valce by prijala do domu kolik se jen dalo. Ona by, no museli bychom sehnat drevo na topeni, meli jsme jednu pec na topenibyla to takova pec prvni druh. Byla tam troba a take jaky se boiler.ona by natopil otevrela dvere od vseh pokou a kazdy by lehnul tam, kde se dalo, nekdo v posteli, nekdo na kozuhu nekdo na podlaze, behem valky a po valce. Dostavaly jsme TREBOVANJE (nezbytne potreby na preziti), vyzvednu si je se sebou prespali by u nas a rano by slid al domu do vesnice odkad I prijali vyzvednut TREBOVANJE.

Behem valky jsme zili v Klasine vetsinou, obcas u tetky u moraci nebo u Bakovicima na vesnici. Bylo to zed ne na den, jakmile by prijala nejaka armada mi bychom se stehovali pred armadou, nez projde pric. Meli jsme tu rodinu v Moraci Katinu matku. Ona mela dva syny jeden se jmenoval Ilija ten ilija zemrel na Kupresu byl maturant, partisan. A bozo dockal konec valky jako plukovnik potom zil v belehrade. Kata byla vic doma. Potom kdyz se syn prestehoval do sarajeva ona se prestehovalo za nim.

No veshotoho se dobre pamatuji. Byla jsem nejstarsi ze sester. Musela jsem se starat o domacnost. No bojto nejstersi braha jel do Zahrebu pred rokem 47 studovat na technicke fakulte, aby potom odtud emigroval za australii. Byl to rok 48. Z tech italskych taboru emigroval do australii.

Babicko proc odjel tam?

On byl partisan. Potom ho prosily a prosily jen aby se vratil do kolasinu domu. Otec chtel, abyhom vsichni pohromade. A on nemohl vydrzet ten vlastni status, ktery mel, kdyz se vratil od partizanu. ze ho Cetnici nechali na pokoj. Ikdyz otec nikdy s nimi nemel nic spolecneho. On chtel jen mit vlastni dety kolem sebe. On nebyl spokojen se svym saturem. Odel do zahrebu studovat. Tam nasek nejakou koneksi, vyuzil je a odjel pric. Nekolik let jsme o nem nic nevedeli. Pozdej se odzval, nevedeli jsme behem tech par let o nem nic. To musel byt pro nej strasny. Nevim jak se dostal do Australi. Uz jsem s nim nikdy osobne prime komunikovala. Jen prez telefon. Nerad cokoliv vysvetloval o te ceste o tom vsem. On byl v ponizujici pozici, protoze nikdy nezradil stranu. Odjel s otce proti se vuli. Chytili je na Zidanom mostu. Otce popravili (partizani) a on se vratil. Otec nikdy nebyl Cetnik. Nikdy nedostaval od nej plat. Pro nej bylo nejdulezitejsi aby cela rodina zustala pohromade. Aby deti nenesli nikoho pusku. Muj otec se zucastnil v prvni svetove. Byl na Mojkovcu (nejvetsi bitva v I svetove na teritorii Cerne Hory, kde cernohorsk armada porazila Rakousko – uhersku armadu rok 1916).

Doba byla strasna. V Kolasine se zabijelo ze strany jak cetniku tak partizanu, a on chtel jen aby rodina zustla pohromade. Jednou dostal dovoleni s ktery mohl deti vyvest z blokady, ale s podminkou, ze se zadno z deti nesmi pristoupit nejaky armade. Prez protekci dostal obcanky, aby je mohl vyvest z bloku. Italove vytvareli ten blok. On jen mel starch o deti, jedine jsme mumi byli duleziti. Jenze mi dcery jsme jeste byli deti ale Bojto a Branko byli uz dospeli, kdyz zacala valka. Bojtu bylo 19-20 a Branku 18g. pro nej bylo nejdulezitejsi aby je vyvedl z taboru. Protoze Bojto byl v cetnickem vezeni, byl odsouzen. 4 mesice byl odsouzen. Kvuli velkym znamostem meho otce dostali jsme ho ven, ale se musel hlasit kazdy ct a po dokomandy. Nepamatuji si uz to bylo strasne obdobi meho zivota. Nechci se na to vzpominat. (zmlcela a pote zacala mluvit o jidle)

Jak si se seznamila s dedeckem?

Maturovala jsem v roce 47 I přijela spatky do kolasinu, kde jsem se zamestnala na radnici jako sluzebnik. Tam se se s nim seznamila I tak jsme se vzali. On se zptal vezmes si me ja rikala jo I tak tobylo. Odjeli jsme na den dava do Podbisce. Oni tam pracovali na louce. Nenavidel lidove zvyky, svadby. My jsme se seznamili, chces, chci a td. Byl velice krasny. Vysoky, hesky, inteligentny. Rikala maminka ze jsem se zamilovala do jeho vlasu. Opravdu byl strasne hezky clovek. Trosku mel problem s nogou, kvuli zraneni ve valce. Ja jsem rikala, ze se nechci vdavat, protoze jsem mela povinosti vudci rodine. A on na to rikal, ze vsechny povinosti vudci vlastni rodine muzes vykonavat I v nasem manzelstvi. A my jsem zili v dome Kujovicu, v dome kde jsem se narodila. On tehdy byl velice slaby nemocny. Chodil je do nejaky skoly strany a tam onemocnel. Mel bolesti patere a kicle. Bylo to po svatbe. Dlouho lezel v sadre a ve vane. Bylo to 5 let a 8mesicu, uz se na to nechci pamatovt, nechcela bych o tom mluvit je to pro me tezky.

Jovan mel bratri Boska a Mihaila. No Jovanuv starsi bratr Mihailo, rikaji byl nejhezci chlap v kraji. Vsechny zeny si ho hteli, rikaji tak. Nekolik lidi mi riklo ze rodina Maric byla nejhezci rodina v kraji. Opravdu. Jovo o rodine niky moc nemluvil. Byl uzavren I kamaradil se jen s knihami a posetli.

Byl ucastnik valky od sameho zacatku v roce 41. Byl v ilegali (operoval ne teritori, která byla pod kontrolou okupantu) do roku 43, kdy vztoupil do jednotky. V ti ilegali by sami lidi z vesnice pribuzny. Schovavali se po ruznych krytech. Kdyz v zime 41-42 prisel prvni snich museli se rozejit tak on s Djolem odesel do Sandzaku do Zari. Tam Jovo mel sestru a Djole pribuzny. O tom by ti lepe vypravnel Djole, jenze on tom vzdycky musi byt na prvnim miste. Jednom Jova (Jovan-Jovo) malem chitli Cetnici u sestry, která zila ve Ravne Rece. Tak on rikal co jestli me chitnou cetnici ted, popravi ti celou rodinu a ona mu na to odpovedela, aby nahradil sebe (zabit vic nez jednoho nepritele). A ja chovam velkou uctu k tytozesnule zeny a jim potomkum. Jeji manzel byl Cetnický nejaky velitela a Sestra brtarovi rika bran se. tyto pribehysou zvlastni I myslim si, ze ji to jovo nikdy neodmenil na jeden kvalitni zpusob. Ja jsem se snazila, abych neco udelala. Marici jsou trosku zvlastni, jakoby sobecky. On byl hodny clovek, dobry, dobry pro me pro moji rodinu, ze mi nikdy nebranal se starat o svoji puvodni rodinu. Moje maminka vzdy nekohopomahala a brala na sebe velkou zodpovednost. A jovo mi vzdy rikal, nech ji byt ona je takova jaka je a ty ji pomoz jen tolik kolik muzes. On neby nikdy zli clovek. A jeho otec neco, co jsem nelepsiho slyela je jeho otec. My jsme se vzali na podzim 47 a on zemrel v roce 49. On prisel za nama pjesky (20km cca). kdyz odchazel, ja mu rikam ze ho doprovodim a on rikal, ze ne ze mam zusta u Jovana. Vracel se pjesky nechel jet necim. Na odchodu rikal, zbohem Jovane. Ja jsme jednou nohou nad hrobem a druhou v nem, nestalo se nikdy, ze bys nazlobil Vesu a Milenu. Nikdo by nedelal kolem tebe tolik jako ony dve. Tohle to je Pravda. Tohleto jsou slova jeho otce, kterýzemrel tyden pote. chteli jsme, aby zustal jeste ale on nechtel. Bylo mu 82. Rikali jsme mu aby zustal a on rikal, ze musi odejit, ze manzelce neni dobre. Toto byla jedna nezapomentelna scena. Tak široka humana, lidska. Dobre ze ti to rikam.

Vis, stanovovovali pozemek kolem domu ve vesnici. Druzstvo to stanovovalo a on byl v komisi, rikali ze kdykoli bylo treba neco spravne rozdelit nebo udelat volali na pomoc Iliju, protoze byl spravny byl presny. Nebyli lide presny a nevedeli tolik jak on. Ten den byl v ty komisi v druzstvu pro stanovovani toho pozemku klem domu. Ten den prisel doma a povidá, no dnes jsme se opravdu zhrisili. Pejovicum jsme malo z toho pozemku kolem domu nechali. Vis oni meli hodne deti. Pote se sel okoupat, potom si sel odpocinu, usnul I tak zemrel. A tyden pretim prisel za name aby videl Jova. Chela jsem ho doprovodit a on, nenechavej Jovan, no I takovi mi skaz nechel.

Ted mi dej sklenci rakiji. Tohleto je pro me tesky. Tyto vzpominky jsou ziva Pravda.

No Moma(tchyne) byla dobry clovek ale velice hruby. Byla drsna. Mela me rada hodne a druhu svagrovu nemela moc v lasce rikala ji Svabica, protoze jeji otec byl Chorvat. Al prosim te nerikej to osttnim, neni to hezke. Vi sjak dal Ilijovi jmeno (muj otec). Byl jsem techotna. Ona prijela na koni, pred porod. Nejaky klid byl. Rika mi, zlobis li se kdybych ja tomto diteti dal jemeno. A ja se divam, mam starch jaky bude probyhat porod. Rikam ji dejm jen me nech ted na pokoj. A on, zlobis se kdyby mu dala jemeno . aj na to nech me na pokoj, nech me se rozdelit v klidu s timto ditetem, nech me. Dej mu jmeno jake chces, chces li Krcman, je mi to jedno a Krcman byl pradedecek. Ona rika, ja mu chci dat jmeno Iolija I tak to bylo. Dosla na koni, prinesla nejay darky an kone I prinesla. Bylo ji tehdy o neco min nez 70. Dame si prestavku potrebuji odpocinut.

Vis vas dedecek nemohl moc pracovat. Byl invalid. Nekolik let jen lezel. O nem jsem se starala. Bylo tp tesky roky. Strasne moc cetl. To co vidis tady, vsechny tyto knihy precetl. Pored cetl I hral sarchy. Po te co se uzdravil pracoval dva roky a potoe v podgorici sedm osm let a sel do duchodu. Pracoval jako SUDI pro prestupy. Skoloval se tk, ze delal zkousky dalkove nechodil do skoly. Cetl a studoval doma podom sel na zkousky. Delal ty ruzny kvalifikace, predkvalifikace pro sudce, ale do skoly nechodil. Mel kamarada prof. Samardzice. On mu casto chodil k nam a nesmul mu nejruznejsi knihy.

Vis hodne toho si pamataji a hodne toho se mi v zivote stalo a nejtezi to bylo, kdys Jovo lezel vice nez 5 let v sadre. Nikdo tomu nemuze verit. Do boku mel sadry. Pet let byl lopatou. Jen rukama hejbal. To bych dneska chtel videt nejakou zensku, ktera by se o manzelovi v takovy situaci starala. Vis ja jsem v ty dobe take chodila do prace. Mela jsem rok prestavku a potom jsem po celou tu dobu chodila do prace a staral se o nem. Poslouchal radio, hral sachi. Chodili za nim kamarady.

V roce 61 jsem se prestahovala do Podgorici. Konkurovala jsem na jedno pracovni misto na ministerstvu prace i hnd me prijali na jare. Ja jsem jim rikala, ze musim pockat na deti, aby dokocili rocnik ve skole. Prvniho zari jsme se uz vsichni prestehovali do podgorici. Nebyl zady problem , ze museli na me cekat par meseci. Oni byli strasne radi na ministrsvu, ze budu s nimi pracovat. Jako, ze bych byla nejaka predni odbornice nebo co. vis byla jsem bistra zena. Dobry sluzebnik , pracovnik. Sledovala jsem vsechny zmeny, novinky.

Pred tim se Jovo prestehoval do podgorici. Bylo to na jare. Dostal prace na pozici soudce pro prestupky. Zil tech par mesici sam nez jeme se mi prestehovali. Vis jak byla kuca u Metalky na rohu. No tam bydle, za tu dobu.j

Vis Jovan byl itelingetny clovek, ale byl uzavren. Malo by toho namluvil. Vic poslouchal. Tak, kdy by uz neco rekl tak to bylo ono co co si myslí a ono co je fakt. A to by ti rekl ikdybys ho chitil z a krk. Vis Jovo nepil. Nemochl by vypit vic nez sklenku. I kdy by vypil pri nejky prilezitosti sklenku zitra den by byl strasne nervozny. To melo vliv na jeho nervno soustavu on fizicky nemohl snest alcohol. Proste nepil. Vis jednou Bojto se zenil i nasvatbe chteli po Jovovi aby nazdravil jednou, dvakrat. I on se z tech par sklanic opil. Byl strasne hruby a tvrdohlavy tehdy, kdyz se opil. Zitra den po me chtel aby mu vsechno rekla, co udelal. Kdyz se me vyslechnul, sel za svakym a omluvi se. Tehdy mluvil o cetnicich a partizanech, na vsechny nadaval. pote rikal, jovan si uz nikdy neopije, aby ho nekdo prinutil, aby se mu zitra den omlouval. To, ze se opil se stalo tehdy na Brankove svatbe I uz asi nikdy. Opravdu si nepamatuji na dasi takovou situaci. Rikal, uz nikdy nedovolim nekomu, aby me prinutil, aby vypil sklenku. Abych se potom omlouval I tem, kteri si to nezasluzi.

Vis Andro, clovek kazde sousto sni. Je treba mit moudrost.

Vis Jovo se nejvic kamaradil se svoji rodinou. Nejvic casu by stravil s rodinou. Zajimal ho rodina. Nechodil po hospodach. Svoji praci je vykonaval profesionalne. Byl spravny

človek, poradny. Nezajmalo ho kdo, co ma. On byl spokojen s tim, ze se uzdravil. S prace vzdy rovnou sel domu. Nejvic cetl I kamaradil se s detma. Vzdy jim je obstaraval to, co jim bylo treba. Kdybycho nekam sli, sli bychom vzdy spolecne. Vis jeden nas znami rikal. Vis Jovo manzel a malnzelka jdu spolecne jen kdys simaji pujcit penize z banky, a ty kazdy den spolecne s vesou jako bys kazdy den vyzvedaval penize.. vis on byl strasne vazan za me. Prste jsme nepotrebovali nikoho. Poto se prestehovali Perisa(bratranec Jova a jeho manzelka , ktera byla sestra babicky) a rodina, tak jsme byli s nima spolecne. Nekdo prirpavi vecersi prideme on knam nebo my k nima, tak to bylo. Strasne rad fotil. Fotil podgoricu, biogradsko jezero, skadarsko jezero. Foceni pronej bylo vic nez konicek. Vzdy rad neco fotil. Kamaradil se s fotografem Ljubem Medenicou. To byla jeho laska. Nelip, nekouril, ale hodne utracel na fotografovani.

Vis kdyz, kdysi kdyz jsem byla techotna s Iliou jedla jsem hodne cokolady. Vis tehdy ty cokolady nebylo tolik, tak jsem musela krast od deti.

Nikdy bych se uz neprestechovala do kolasinu. Neni duvod. Tady v Podgorici jsem se melela vzdycky nejlip. Tam v Kolasinu uz neni... kdyz jsem se prestehovali sem do podgorici leta jsem stravili v Kolasinu, par dnu v Podbisci. Moje maminka by v kolasine stravila kazde leto, potom by byla prez rok unas, tak tobylo. A vis, Jovo by kdyby prislo leto jezdil casto k mori. Vzal by sebou deset deti sel by na vlak, zustaval tam prez den a vracel se vecer (46km od Podgorici do pobrezi). Byl to vyborny manzel. Opravdovy poklad. Nemel zadny komplekxy. Vzdy by se zeptal deti na jejich nazor. Chtel vedet jak myslí. I rad lezel na slunci. To bylo srasny jak rad byl na slunci. Kolasin pro me byl vlkou povinosti. Musela jsem s starat o vsechno. Detem praz leto tam bylo super, ale bylo treba to vsechno organizovat a vest. Musela jsem se strat o deti, o pribuzni, o jejich deti. Kazdy den by nam nekdo chodil na navstevu. Byla to opravdu vlka povinnost..a maminka by pokazde pozvala nekoho do domu. Rada mela navstevi. Potom jsme postavili dum(chatu) v Podbisci (misto narozenin jeho manzela Jovna-Jova). Vzali si pujcku, tj. Mitra I Misa (babickiny kamaradky) si vzali pujcku pro nas a my jsme z tech penez postavili dum v Podbisci. Nikdy jsem nemela penize za utratu. Vzdy jsme meli dostatek, nikdy nam nic nechybelo, ale abycho neco nekdy usetrili to nikdy. Mela jsem povisti, tak jsem pomahal rodinu, pribuzne. Ale vzdy jsem spravne investovala, prosim. Podgorica tehdy vypadala uplne jinak. Tady s tyto strany reky, byli anteny za radio, obrovsky anteny, rikali jsme jim markony. A tady s druhe strany byla Stara Varos (stre mesto) bya opravdu stara. Byli tady try mosti ktery spojily strou varos s Novou Varosi. Byl to most skaline, most kralovni Milici, byl tam jak je hamam, lazne,. A treti mos byl jak byla trznice na maso. Jovo uvazoval o tom, abycho se prestechovali do Belehradu. Zalezelo to na tom, jestrli bychom mohli tm dostat byt. Jedine se to dalo udelat pres odbor veteran. Ja jsem nad tim moc neuvazovala, me to vpodstate bylo jedno. Uz se tam v kolasinu nemohlo vydrzet. Maminka nemocna a chce aby se tam pored codilo a navstevovalo. Musel se o to nekdo sarat a ja jsem uz to nemohla. To za belehrad bylo riskantni, jestli dostaneme nebo nedostaneme byt. A My jsem necheli riskovat. Tak jsem se prestechovali do podgorici. Ja jsem tady pracovala do roku 83. Ilija se ozenil potm Ljilja 78. Musela jsem pomahat, kolem vas byt. Vy ste se narodili v roce81. To byli narocny roky. Kdyz jeden onemocni tak onemocni I ten druhe. Dame vas do obyvaku. My jsme dobre vychzaely, tvoje maminka a ja. Nikdy jsme se nedostrali do sporu nebo tak.

Bylo mi 55let, když jsem odesla do důchodu. Měla jsem všechny předpoklady k tomu. 35let pracovního věku a 55 let, což tehdy byl podmínka za odchod do důchodu.

Nejdůležitější v rodině je klid, mír. To je nejdůležitější.

Nikdy jsme neměli nějaký "práni". Nikdy na nic nechybělo, zili jsme dobře. Já jsem měla důchod a ještě nějaký invalidní důchod. Milan když studoval také měl důchod, potom pracoval i měl plat.. Důchod byl jen o něco méně než můj plat. Já jsem chtěl avyplnit do konce všechny podmínky pro důchod, všechno jak požaduje zákon.

Priseljednou Ilija říkal, nabízejí mi být ,prázdný, ale ještě někdo pocítá s tím bytem, tak nevím co mám dělat. A Perisa (střežda) říká, ihned se přestěhuju i hned. Ber to ihned. Sukovici (tito lidé pocítali s ym bytem) hovna.

Vi, jednou jsem koupila všem sici přístroj. Sobe, Ljilji a Biljany. Sila jsem po noci. Tak jsem chtěl, aby každá měla ten stoj. Ted nesiji tak by je chtěla prodat. Nebu je nikomu darovat. Kdyžby měla ještě jednu vnučku tak by jí dala ale takto ne. Tahdy když jsem je kupovala v Záhřebu ono stalo 700 německých marek. Já jsem ještě stroji připojila nějaký dodatky. Ted bylo nemohla prodat za víc než 200eur. Kopila jsem hezky ljilji a Biljany. Jeto zloha v dome, sici stroj. Neco se ty stane s saty, dziny trickem i ihned to opravis, vysijes. Můj braha v austrálii měl stroj v dome. Manželka neuměla sit ale on jo. Reknu ti, ten se mi braha hodně mčil, prošel trapením. Ta jeho rodina mi pride jakoby neschopná. Všichni vystudovali skoli, pracuji alijako by byli neschopni co se tice biznisu a obchodu.

Slobo a Mira pro me byli hodně krvoriznivni. Ilija ho nemoh vubec. Rika BNulatovic jedo leto u nas na chate. Milosevic toje kata, kat. On byl s rodiny spisovatelu, svobodumni lidé to byli. Nemam rada vubec ty předni nejhlásitejsi. Mam rada, když se počka podiva se popremysli, nech ase nějaký čas, uvidi se. nemam rada ty co chodi přes mrtvoly. Je to všechno nebezpečni. Oni všichni byli pro Ante Markovice, ljilja, cedo, Milan, ilija... vsichni byli pro Markovice. Byl to cytry clove s mirou. Nechtel valku. Ti ostatni byli katy. Zabijeli všechny, co nebyli pro nej. Rozdeluje se stat oni odesli, v bosne padla krev. Tady Milo se vyhybnul valce. Vyuzil toho co měl. Mel urcite nekoho dobryho poradce. Iija nenavidel Milosevice. Myslim si, ze on zavalcil s Milosevicem driv než ten se svetem. Je nemenim mysleni kazdy okamzik. Tohle to je osobne moje hlava. Clovek vzdy musi nechat rezervu pro svůj vlastní názor. Nei dobre, aby nekomu nekdo nuti svůj vlastní názor. Je to nebezpečny nutit nekomu svůj názor. Já jsem se od toho hlídala, ale kolik se to da uhlídat to je další otázka. Nikdo si nemuze být jisti, ze toto je tak. Ani soud si není nikdy jisti, ze jeho rozhodnuti je 100% spravne.